

Nr 51.

Ankom till riksdagens kansli den 22 maj 1933 kl. 4 e. m.

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa bestämmelser om krigsdomstolar och rättegången därstädes, dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 17 mars 1933 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 223, vilken behandlats av första lagutskottet, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

L a g

med vissa bestämmelser om krigsdomstolar och rättegången därstädes.

Med ändring av vad i lag eller särskild författning finnes häremot stridande förordnas som följer:

1 §.

Regements- och stationskrigsrätterna vid krigsmakten skola upphöra; och vare i deras ställe allmän underrätt första krigsdomstol.

Särskild krigsrätt må hädanefter vara inrättad allenast vid kustflotta. Sådan krigsrätt skall utgöras av ordföranden och två andra ledamöter, vilka jämte erforderligt antal ersättare förordnas av Konungen för viss tid bland dem som förvaltat domarämbete och däri ådagalagt insikt och erfarenhet. Till ordförande och ersättare för honom utses företrädesvis ordinarie domare i allmän underrätt.

Krigshovrätten skall upphöra. Krigsöverdomstol vare, där häradsrätt eller rådhusrätt är underdomstol, vederbörande hovrätt samt i annat fall, såvida ej överkrigsrätt är krigsöverdomstol, Svea hovrätt.

Äro i underdomstolen militära bisittare, skall Svea hovrätt såsom krigsöverdomstol bestå av ordföranden å en av hovrättens divisioner, två andra ledamöter i hovrätten samt två av Konungen i enlighet med bestämmelserna i 25 § lagen om krigsdomstolar och rättegången därstädes förordnade militära ledamöter.

2 §.

I fråga om mål och ärenden som tillkomma allmän domstol på grund av stadgandet i 1 § eller ock särskild krigsrätt (*militära mål*) skall fortfarande gälla vad i lag eller författning är stadgat om krigsdomstolar och rättegången därstädes, så vida det är tillämpligt och annat ej följer av denna lag eller med stöd därav utfärdad författning.

Mål som röra fel eller förbrytelse i ämbete eller tjänst av domare eller åklagare i militära mål skola ej av krigsdomstol upptagas.

Genom denna lag göres ej ändring i vad lag eller författning stadgar om fältkrigsrätt, överkrigsrätt eller ståndrätt och rättegången därstädes.

3 §.

Militärt mål som tillhör underdomstol upptages av allmän underrätt i den ordinarie förläggningssorten för den avdelning av krigsmakten till vilken tilltalad hör eller som målet närmast angår. Tillhör tilltalad eller angår målet närmast kustflotta, vid vilken särskild krigsrätt inrättats, skall målet upptagas av den särskilda krigsrätten.

Tilltalad som samtidigt hör till olika avdelningar skall då fråga är om domstols behörighet anses tillhöra den avdelning vid vilken han tjänstgör. Mål mot tilltalad som upphört att höra till krigsmakten skall anses närmast angå den avdelning han tillhörde då brottet begicks.

Konungen må, där ett ändamålsenligt ordnande av rättsskipningen det kräver, beträffande viss avdelning eller personal förordna att behörig krigsdomstol skall vara annan allmän underrätt än nu sagts eller särskild krigsrätt.

Finnes ej behörig domstol efter vad sålunda är stadgat, bestämme Konungen vid vilken domstol målet skall upptagas.

4 §.

Domstol i militärt mål däri talan om ansvar föres äger jämväl om annan brottslighet av den tilltalade samt om medgärningsman eller delaktig i hans brottslighet ävensom i anledning av talan som av tilltalad föres om falsk angivelse rannsaka och döma i fall där behörighet i sådant hänseende enligt allmän lag eller författning tillkommer allmän domstol.

5 §.

Militärt mål vari hovrätt är första domstol upptages av hovrätt, dit talan skall fullföljas från den underdomstol som varit behörig därest målet skolat av underdomstol upptagas.

6 §.

För fullgörande av de åligganden som enligt strafflagen för krigsmakten ankomma på auditör förordnar Konungen lagfaren befattningshavare vid allmän domstol.

Sålunda förordnad tjänsteman skall ej lyda under strafflagen för krigsmakten.

7 §.

I militärt mål skall vad hittills enligt lag ålegat krigsfiskal fullgöras, vid särskild krigsrätt av den Konungen till åklagare där förordnat, men eljest av allmän åklagare vid den underrätt som har att upptaga målet. Åklagare som

nu nämnts skall ock utföra den talan vid underrätt som hittills ankommit å överkrigsfiskal.

Finnas vid allmän underrätt som har att upptaga militära mål åklagare med skilda distrikt, bestämme Konungen med vilken befattning skyldigheten att vara åklagare i sådana mål skall vara förenad.

Till åklagare vid särskild krigsrätt må ej förordnas annan än den som fullgjort vad författningarna föreskriva såsom villkor för att nyttjas i domar-ämbete eller är åklagare i militära mål vid allmän underrätt.

I hovrätt är advokatfiskalen allmän åklagare, och skall å honom tillämpas vad i 12 kapitlet lagen om krigsdomstolar och rättegången därstädes är om överkrigsfiskal vid krigshovrätten stadgat.

8 §.

Behörighet som i 14 § första stycket lagen om krigsdomstolar och rättegången därstädes avses skall i militärt mål tillkomma befälhavare som jämlikt strafflagen för krigsmakten äger utan inskränkning utöva bestraffningsrätt i disciplinmål över den saken angår eller, om sådan befälhavare ej finnes, befälhavaren för den avdelning av krigsmakten som saken närmast rör.

9 §.

Då militärt mål förekommer som skall handläggas av underdomstol, göra befälhavaren därom anmälan hos rättens ordförande, som efter samråd med befälhavaren bestämmer tid och plats för rättens första sammanträde. Sammanträdet skall utsättas att hållas så snart lämpligen ske kan.

Bör mål som tillhör allmän underrätts upptagande, med hänsyn till målets beskaffenhet och domstolens arbete i övrigt, lämpligen ej utsättas att förekomma vid ordinarie sammanträde, skall extra sammanträde för målets handläggning hållas. Sådant sammanträde skall, om ej särskilda omständigheter till annat föranleda eller Konungen i fråga om viss domstol annorlunda förordnar, utsättas att äga rum, med rådhusrätt å den ort där rätten i allmänhet sitter, och med häradsrätt å den ort där den avdelning av krigsmakten som målet angår befinner sig.

Särskild krigsrätt bör, där ej särskilda omständigheter till annat föranleda, sammanträda å den ort där den avdelning av krigsmakten som målet angår befinner sig.

Om tid för företagande av rannsaking med häktad eller i förvarsarrest intagen person gälle vad beträffande häktad finnes för rådhusrätt föreskrivet.

10 §.

Rättens ordförande eller, vid rådhusrätt, annan lagfaren ledamot som därtill är satt skall öva tillsyn däröver, att mål som skall förekomma vid rätten så förberedes, att dess handläggning om möjligt må kunna slutföras vid ett enda rättegångstillfälle. Utslag skall, där så ske kan, meddelas samma dag handläggningen slutförts.

11 §.

Vid handläggning av militärt mål inför underrätt, så ock inför hovrätt då muntligt förhör där förekommer, äge befattningshavare vid krigsmakten som därtill förordnas vara tillstädes för att lämna de upplysningar vartill omständigheterna föranleda. Där det prövas erforderligt, må ock rätten eller dess ordförande påkalla dylikt förordnande.

12 §.

Vad i allmän lag är stadgat om domfört antal ledamöter i allmän underrätt gälle ock då militärt mål vid sådan domstol förekommer. Särskild krigsrätt vare ej domför, med mindre samtliga ledamöter äro tillstädes i rätten.

Utan hinder av vad nu sagts må dock i undersökningsmål, som i 59 § andra stycket lagen om krigsdomstolar och rättegången därstädes avses, rätten bestå endast av en lagfaren ledamot. Ordförande, som enligt 9 § mottagit anmälan om sådant mål, äge bestämma att målet skall upptagas till handläggning i den ordning nu sagts. Om under handläggningen målets vikt eller invecklade beskaffenhet finnes därtill föranleda, skall målet uppskjutas för fortsatt handläggning vid fullsutten rätt.

13 §.

I militära mål skall vid underdomstol särskild dombok hållas; och skall vid rätten föras diarium, utvisande samtliga framställningar som gjorts i avseende å dylika mål, så ock i anledning därav vidtagna åtgärder.

Vad i 38 § lagen om krigsdomstolar och rättegången därstädes är stadgat om skyldighet att till befälhavare avlämna protokoll gälle ej i fråga om militära mål vid allmän domstol. Särskild krigsrätts protokoll avlämnas till befälhavaren för den avdelning vid vilken krigsrätten är inrättad.

14 §.

Vid särskild krigsrätt skola de på auditor i fråga om rättens protokoll, utslag och expeditioner hittills ankommande skyldigheter i stället fullgöras av den ledamot Konungen bestämmer.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1934.

Mål, som då nya lagen träder i kraft anmäls till handläggning vid krigsrätt men ej blivit av denna avgjort, skall överlämnas till den domstol som enligt nya lagen är behörig att upptaga målet.

Krigshovrätten skall bringa till slut mål, som vid nya lagens ikraftträdande är där anhängigt, samt jämväl vara krigsöverdomstol i mål, vari utslag eller beslut före nämnda tidpunkt meddelats av beskaffenhet att i händelse av besvär eller underställning tillhöra krigsöverdomstols prövning.

I samband med denna proposition har utskottet förehaft fem i anledning därav väckta motioner, nämligen

inom första kammaren nr 299 av herr *Sandström m. fl.*, nr 311 av herr *Reuterskiöld* och nr 314 av herr *Carl Carlsson* samt inom andra kammaren nr 468 av herr *Ossbahr m. fl.* och nr 519 av herr *Ossbahr*.

I motionerna I: 299 och II: 468, vilka äro likalydande, samt motionen I: 314 hemställes, att riksdagen måtte avslå ifrågavarande proposition.

I motionen I: 311 hemställes, att därest riksdagen finner sig böra i någon form bifalla propositionen, riksdagen måtte lämna detta sitt bifall allenast under förutsättning och villkor, att vad i grundlag stadgas angående krigsrättsmål först ändras eller uteslutes.

I motionen II: 519 hemställes, att för den händelse Kungl. Maj:ts förslag angående överflyttandet av militära mål till de allmänna underrätterna vinner riksdagens bifall, riksdagen ville för sin del besluta, att i lagen angående vissa bestämmelser om krigsdomstolar och rättegången därstädes införa stadgande av innehåll, att vederbörande städer skola erhålla full gottgörelse för därav föranledda kostnader.

Beträffande de skäl, som ligga till grund för Kungl. Maj:ts förslag, får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas här nedan, hänvisa till propositionen. I fråga om det närmare innehållet av motionerna hänvisas till dessa.

Gällande bestämmelser.

Till en början vill utskottet i korthet redogöra för den militära jurisdiktionen i fredstid enligt gällande bestämmelser.

I de fem första kapitlen (1—29 §§) av lagen den 23 oktober 1914 (nr 325) om krigsdomstolar och rättegången därstädes angivas de skilda slag av krigsdomstolar, som under freds- och krigstid skola finnas eller kunna bliva inrättade, samt meddelas tillika regler om dessa domstolars sammansättning.

Enligt nämnda lagbestämmelser skola under normala fredliga förhållanden såsom underdomstolar vid krigsmakten fungera krigsrätter med två civila och två militära ledamöter. Vid regemente eller därmed likställt truppförband (kår) av armén och kustartilleriet skall finnas *regementskrigsrätt* samt vid en var av flottans stationer *stationskrigsrätt*. Beträffande andra avdelningar av krigsmakten än de nu nämnda är stadgat, att Konungen äger antingen inrätta *särskild krigsrätt* för en eller flera sådana avdelningar eller ock bestämma att dylik avdelning skall lyda under viss *regements- eller stationskrigsrätt*.

De civila ledamöterna i nu nämnda krigsrätter utgöras av krigsdomare och auditör. Den förre, som är krigsrättens ordförande, skall förordnas av Konungen för viss tid eller i särskilda fall utnämnas till befattningen. Till krigsdomare skall företrädesvis utses ordinarie domare i allmän underrätt. Samtliga nuvarande krigsdomare äro förordnade till 1933 års utgång samt innehava krigsdomartjänsten vid sidan av befattning såsom härads hövding, borgmästare, rådman eller assessor i rådhusrätt samt i ett fall såsom juris professor. Sam-

me person må anställas såsom krigsdomare vid flera krigsrätter. Såsom ställföreträdare för krigsdomare må förordnas vice krigsdomare.

Auditör vid regements- och stationskrigsrätt skall utnämnas av Konungen och kan förordnas att tjänstgöra även vid särskild krigsrätt, om ej särskilt förordnad auditör där erfordras. Auditören kan liksom krigsdomaren anställas vid flera krigsrätter. Med undantag för auditören vid stationskrigsrätten i Karlskrona äro auditörsbefattningarna tillsatta tills vidare. Ställföreträdare för auditör, vice auditör, må förordnas, då så anses erforderligt. För behörighet att vara auditör eller vice auditör krävas samma kvalifikationer som för behörighet att utöva domarämbete.

De militära ledamöterna, vilka växla allt efter den tilltalades tjänstegrad, förordnas av vissa högre militära befälhavare för ett år i sänder eller av Konungen för visst mål, då detta rör åtal mot generalsperson eller flaggman. Vid åtal mot militär eller civilmilitär av officers grad eller tjänsteklass skola städe officerare tjänstgöra i krigsrätten; vid åtal mot underofficer eller någon av manskapet tjänstgör en officer och en underofficer.

För visst fall är stadgat, att krigsrätten är domför, ändå att krigsdomaren ej är tillstädes i rätten. Detta gäller i mål och ärenden, vilka angå allenast fråga om ersättningsskyldighet för krigsmakten tillhörig egendom, som skadats eller förlorats. Vid handläggning av dylika s. k. undersöknings- eller persedelmål kan krigsrätten följaktligen utgöras av auditören såsom ordförande samt två militärer. De senare skola i sådana fall vara officerare av kaptens grad.

Regements- och stationskrigsrätterna samt de särskilda krigsrätterna lyda under krigshovrätten, vilken är organiserad såsom en särskild avdelning av Svea hovrätt och utgöres av ordföranden å en av hovrättens divisioner såsom ordförande, en annan ledamot i samma hovrätt, ett krigshovrättsråd och två militära ledamöter, de sistnämnda förordnade av Konungen för tre år i sänder. Krigshovrätten dömer över besvär, som där anföras mot krigsrätternas utslag och mot befälhavares beslut i disciplinmål, samt upptager därjämte såsom första instans vissa mål, i huvudsak sådana som röra tjänstefel av ledamöter i krigsrätt eller av befälhavare vid utövningen av den disciplinära bestraffningsrätten och vad därmed äger samband.

Såsom åklagare vid krigsrätterna äro anställda fasta befattningshavare, krigsfiskalerna, vilka förordnas av Konungen.

Vid krigshovrätten är såsom åklagare i dithörande mål anställd en överkrigsfiskal.

De mål som höra till krigsdomstolarna äro i stort sett sådana som angå brott begångna i tjänst vid krigsmakten. Därtill komma i viss utsträckning mål rörande brott, vilka visserligen icke skett i tjänsten men likväl äga ett nära samband med denna. De brott som sålunda kunna ifrågakomma, äro till större delen behandlade i strafflagen för krigsmakten den 23 oktober 1914 (nr 324).

I viss utsträckning äro här avsedda brott sådana, i fråga om vilka endast militärpersoner kunna vara gärningsmän och vilka icke äga direkt motsvarig-

het i allmänna strafflagen. Hit höra exempelvis rymning och olovligt undanhållande från krigstjänst, olydnad mot förman, missbruk av förmanskap, försummelse under vakttjänst samt över huvud taget överträdelser av speciella militära tjänsteplikter. Till militära brott i denna inskränkta betydelse höra även sådana handlingar som, ehuru de strängt taget falla eller kunna falla utom det egentliga tjänsteförhållandet, ansetts särskilt ägnade att undergräva disciplinen inom krigsmakten eller eljest stridande mot militär tukt och ordning, såsom klagan utan skälig anledning mot förman över förnärmelse i tjänsten, hållande av sammankomster för rådplägning i vissa ämnen, varigenom brott mot krigslydnaden kan föranledas m. m. I strafflagen för krigsmakten upptagas därjämte åtskilliga brott, vilka äro straffbelagda även i allmänna lagen, såsom misshandel, ärekränkning, skadegörelse, förskingring och tjuvnad. Då sådana brott begås av militär personal, ha de ansetts under vissa förhållanden, på grund av gärningsmannens tjänsteställning eller de speciellt militära intressen som genom förbrytelserna sättas på spel, erhålla en sådan särskild karaktär, att de böra straffas annorlunda än eljest. Jämte dessa s. k. militärt kvalificerade brott finnas slutligen i den militära strafflagen omnämnda vissa brott, beträffande vilka strängare bestraffning än enligt allmän lag icke befunnits motiverad av gärningsmannens egenskap av krigsman och vilkas upptagande i lagen huvudsakligen dikterats av praktiska skäl, nämligen önskvärdheten att åstadkomma enklare regler rörande krigsdomstolarnas kompetens. I några fall har dock beträffande sistberörda slag av brott, jämte det hänvisning till den allmänna lagens straffbestämmelse givits, föreskrift lämnats därom, att bötesstraff må ersättas med disciplinstraff.

Jämlikt bestämmelse i lagen om krigsdomstolar äga dessa ock att i dithörande mål döma i fråga om skadestånd. Skadeståndstalan kan föras även då yrkande om ansvar icke i samband därmed framställes.

På krigsdomstolarna ankommer vidare i ej ringa utsträckning att verkställa undersökning för utrönande av den ekonomiska ansvarigheten, då krigsmakten tillhörig egendom skadats eller förkommit.

I disciplinmål tillkommer enligt strafflagen för krigsmakten bestraffningsrätt militär befälhavare. Till disciplinmål räknas enligt 185 § mål angående överträdelser av nämnda lag, då dessa överträdelser efter i paragrafen angivna lagrum kunna försonas med disciplinstraff. Så är förhållandet med t. ex. rymning och olovligt undanhållande, förargelseväckande beteende och fylleri, obehörigt nyttjande av krigsmakten tillhörig egendom, förskingring eller uppsåtligt skadande av utrustning samt i allmänhet vårdslöshet, försummelse, oförstånd eller oskicklighet i tjänsten. Den militära rättsskipningens handhavande kan följaktligen, vad angår första instansen, sägas vara fördelad mellan krigsdomstolarna och de befälhavare åt vilka bestraffningsrätt är anförtrodd. Dessa äro såsom regel endast chefer för regementen och likställda förband eller högre befälhavare samt vid flottan fartygschefer m. fl. av minst regementsofficers grad. Vid utövande av bestraffningsrätten biträdades befälhavaren av auditören vid den krigsrätt som har att upptaga mål från den ifrågavarande avdelningen av krigsmakten. Innan befäl-

havaren ålägger disciplinstraff, är han sålunda skyldig att inhämta yttrande av auditören rörande tillämpligt lagrum och vilket straff, som bör åläggas. Auditören blir jämte befälhavaren ansvarig för straffbeslutet, därest han icke antecknat reservation till protokollet. I händelse ett straffbeslut blivit i nu nämnda ordning meddelat, kan därefter någon ansvarstalan vid domstol icke väckas vare sig av åklagare eller målsägande. Den dömde står däremot öppet att hos krigshovrätten anföra besvär emot beslutet.

Beträffande de militära målen s a n h ä n g i g g ö r a n d e äro föreskrifter meddelade såväl i strafflagen för krigsmakten som i lagen om krigsdomstolar; bestämmelserna avse i den förra lagen disciplinmål, i den senare mål som under alla förhållanden skola behandlas vid krigsdomstol. Någon reell skillnad mellan anhängiggörandet i ena och andra fallet förefinnes dock ej. Vederbörande befälhavare får i första hand befattning med samtliga målen. Förmän och överordnade äro enligt gällande tjänstgöringsreglementen pliktiga att anmäla av underordnade i eller utom tjänsten begångna fel eller försummelser som komma till deras kännedom. Enligt nyssnämnda båda lagar skall jämväl anmälan av åklagare och målsägande rörande brott och förseelser ske hos den brottsliga befälhavare. Närmare utredning om brottet åvägabringas genom förhör, vid armén de s. k. majorsförhören, och det ankommer därefter på den med disciplinär bestraffningsrätt utrustade befälhavaren att avgöra, om målet är av disciplinmåls natur eller icke. I förra fallet kan såsom förut sagts disciplinstraff åläggas av befälhavaren. Finner emellertid befälhavaren att påföljden bör bli strängare än arreststraff, har han att överlämna målet till krigsdomstol. Detsamma gäller, då tillräcklig utredning icke kunnat vinnas om brottets beskaffenhet. I det senare fallet eller då målet ej är sådant att det kan avgöras i disciplinär väg, skall det städse av befälhavaren remitteras till domstol. Detta sker genom resolution å förhørsprotokollet samt handlingarnas överlämnande till krigsdomaren. Denne har att efter samråd med befälhavaren bestämma tid och plats för krigsrättens sammanträde. Sedan detta skett, skall befälhavaren kalla auditören och de militära ledamöterna till sammanträdet samt tillika med underrättelse härom överlämna handlingarna i målet till åklagaren, som i sin tur har att inkalla den tilltalade, därest denne är på fri fot, ävensom målsägande, om sådan finnes. Åklagaren skall därjämte verkställa den ytterligare utredning som kan vara erforderlig.

Beträffande rättegångsordningen vid krigsdomstolarna — vari inbegripes ej blott själva domstolsförfarandet utan även rättsmedlen — gälla i allt väsentligt de regler, som härutinnan jämlikt rättegångsbalken och dithörande författningar tillämpas vid de allmänna domstolarna. Även i fråga om verkställighet av krigsdomstolarnas utslag skall i huvudsak allmän lag lända till efterrättelse. Föreskrifter i nu nämnda avseenden, vilka innebära komplettering eller avvikelser från allmänna regler, ha upptagits i lagen om krigsdomstolar allenast i den mån detta befunnits nödigt eller lämpligt med hänsyn till militära förhållanden eller den speciella domstolsorganisationen.

I detta sammanhang må anmärkas, att krigsdomstolarna omnämnas i vissa paragrafer i g r u n d l a g a r n a. Dessa lagrum äro §§ 20, 96 och 101 rege-

ringsformen samt § 5 mom. 10 tryckfrihetsförordningen. Enligt förstnämnda lagrum skola de mål, som från krigsdomstolarna dragas under Konungens prövning, företagas och avgöras i högsta domstolen, varest därvid två militärpersoner av högre grad taga säte och stämma. Regeringsformens §§ 96 och 101 avse, såvitt nu är i fråga, militieombudsmannens åliggande att hava tillsyn över lagars och författningars efterlevnad, i vad de skola tillämpas vid krigsdomstolarna, och hans skyldighet att i vissa fall väcka åtal mot högsta domstolen eller någon dess ledamot på grund av oriktig dom i mål, som från krigsdomstol kommit under högsta domstolens prövning. Enligt tryckfrihetsförordningens § 5 mom. 10 skall åtal mot någon, som lyder under strafflagen för krigsmakten, för utspridande av indragen skrift vid trupp eller å flottans fartyg tillhöra krigsdomstols upptagande, och skall i sådant fall tillämpas vad om rättegången vid sådan domstol är eller varder stadgat, dock att underställning alltid skall äga rum.

Förslagets tillkomst.

Frågan om krigsdomstolarnas avskaffande i fredstid har länge stått på dagordningen. Beträffande vad härom i senare tid förekommit må nämnas följande:

I anledning av motioner vid 1920 års riksdag avlät riksdagen — i överensstämmelse med hemställan av första lagutskottet i utlåtande nr 24 — en skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan att Kungl. Maj:t ville, efter verkställd utredning huruvida krigsdomstolarna i fredstid kunde avskaffas, för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Kungl. Maj:t uppdrog samma år åt en kommitté att verkställa utredning, huruvida krigsdomstolarna i fredstid kunde avskaffas. Kommittén avlämnade under år 1922 betänkande med förslag till lag om handläggning av militära brottmål och undersökningsärenden under fredstid jämte andra författningar.

Enligt kommitténs nyssnämnda lagförslag skulle de allmänna underrätterna och hovrätterna döma i 'militära brottmål', varmed avsågs mål, vilka enligt gällande lag tillkomma krigsdomstolarna och för vilkas anhängiggörande och handläggning vid allmänna domstolar skulle gälla de särskilda reglerna i förslaget. Såsom huvudregel i fråga om forum innehöll förslaget det stadgande, att militärt brottmål skulle upptagas vid underrätten i den ort, där den avdelning av krigsmakten, som den tilltalade tillhörde eller som målet närmast anginge, hade sin av Konungen bestämda ordinarie förläggning. Undantag från denna regel kunde för vissa fall föreskrivas av Konungen, som jämväl ägde förordna, att underrätt skulle sammanträda annorstädes än på den ordinarie sammanträdesorten. Auditörerna skulle bibehållas såsom befälhavarnas biträden vid utövandet av den disciplinära bestraffningsrätten, och dessa befattningshavare skulle tillika handhava åklagartjänsten vid underrätterna i militära mål.

Beträffande den militära sakkunskapen förutsattes, att denna skulle förebringas av parterna själva eller av åklagaren-auditören samt att jämväl dom-

stolen eller dess ordförande skulle ex officio kunna inkalla sakkunnig att närvara under förhandlingarna i militära mål. I fråga om de s. k. persedelmålen, av kommittén benämnda undersökningsärenden, föreslogs slutligen en anordning, enligt vilken dessa skulle upptagas av en nämnd, bestående av auditören och två militära ledamöter. Förslaget avsåg att beträffande militära måls handläggning i fredstid fullständigt ersätta lagen om krigsdomstolar och rättegången därstädes.

Betänkandet remitterades under åren 1924 och 1925 till militära och civila myndigheter samt rikets hovrätter och krigshovrätten för yttrande. Samtliga avstyrkte kommitténs förslag. Detta blev sedermera ej föremål för vidare behandling.

På grund av en utav 1922 års riksdag avlåten skrivelse tillkallades samma år sakkunniga att inom justitiedepartementet biträda vid utredning och upprättande av förslag beträffande en fullständig omarbetning av gällande strafflag för krigsmakten, därvid särskilt skulle tagas under övervägande huruvida och i vad mån en humanisering av bestämmelserna i nämnda lag kunde vidtagas. Sedan av Kungl. Maj:t meddelade förelägganden i fråga om tiden för uppdragets fullgörande framtvingit en begränsning av de sakkunnigas arbete, framlades år 1923 ett betänkande med vissa förslag till ändring i strafflagen för krigsmakten, avseende bland annat förenkling och humanisering av vissa straffbestämmelser. Det viktigaste av dessa förslag, vilket rörde rymningsbrotten, lades till grund för den lagändring, som efter proposition till riksdagen kom till stånd år 1924. I övrigt har de sakkunnigas förslag icke blivit förelagt riksdagen.

I anledning av motioner vid 1932 års riksdag avlät riksdagen — i överensstämmelse med hemställan av första lagutskottet i utlåtande nr 15 — den 8 mars 1932 en skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan att Kungl. Maj:t ville föranstalta om undersökning dels huruvida och i vad mån en överflyttning å de allmänna domstolarna av mål, som hörde till krigsdomstolarnas upptagande, kunde redan under nuvarande rättegångssystem ske, dels ock rörande sådan revision av strafflagen för krigsmakten, som kunde genomföras utan avvaktan på en allmän revision av den allmänna strafflagen, samt att Kungl. Maj:t måtte för riksdagen framlägga de förslag, som därav kunde föranledas.

Frågan om krigsdomstolarnas avskaffande har därefter upptagits till behandling inom justitiedepartementet och en utredning verkstälts. På grundval av denna har inom departementet upprättats en promemoria jämte utkast till lag om upphörande av vissa krigsdomstolar, vilket utkast remitterats för yttrande till hovrätterna, processlagberedningen, militieombudsmannen och ett stort antal andra civila och militära myndigheter. Med ledning av de inkomna yttrandena har utkastet därefter bearbetats inom departementet, varvid såsom särskilt tillkallad sakkunnig biträtt förutvarande militieombudsmannen, häradshövdingen Gustaf Lindstedt.

Det remitterade lagutkastet har såsom huvudstadgande upptagit, att krigsrätterna ävensom krigshovrätten skulle upphöra, samt att mål och ärenden,

vilka hittills handlagts av dessa domstolar, hädanefter skulle överflyttas på de allmänna domstolarna. I 17 § av utkastet har upptagits det stadgande, att domstol, som hade att upptaga militära mål, skulle vara att anse såsom krigsdomstol i fall, då enligt tryckfrihetsförordningen mål tillhörde dylik domstols upptagande. Det nu framlagda förslaget stadgar som huvudregel, att krigsrätterna och krigshovrätten skola upphöra och att allmän underrätt skall vara första krigsdomstol samt vederbörande hovrätt krigsöverdomstol. Sålunda bibehålles beteckningen krigsdomstol för allmän domstol, när denna handlägger militära mål. I följd av denna konstruktion har icke ansetts erforderligt meddela någon bestämmelse motsvarande berörda stadgande i 17 § av utkastet. Mot sistnämnda stadgande hava erinringar gjorts av åtskilliga utav de myndigheter som yttrat sig över utkastet, däribland av Svea hovrätt, varvid den mening uttalats, att krigsdomstolarnas avskaffande och en överflyttning av den militära domstolsjurisdiktionen till de allmänna domstolarna ej kunde ske med mindre de paragrafer i grundlagarna, vari krigsdomstolarna omnämnas, eller vissa av dem ändrades.

En annan olikhet mellan utkastet och det nu framlagda förslaget är, att enligt utkastet särskilda auditörsbefattningar ej skulle finnas. Befälhavarna skulle emellertid vid utövningen av den disciplinära bestraffningsrätten biträdas av lagfaren ledamot i rådhusrätt, respektive biträdande domare eller sekreterare i domsaga. Enligt det nu föreliggande förslaget skola däremot fortfarande finnas särskilda auditörsbefattningar, vilka dock i första hand skola innehavas av nyssnämnda tjänstemän.

Förslagets innehåll.

Med förslaget åsyftas, att de nu i fredstid fungerande krigsdomstolarna skola upphöra och de allmänna domstolarna i egenskap av krigsdomstolar träda i deras ställe. Bestämmelser härom meddelas i 1 §. Visserligen skall särskild krigsrätt fortfarande finnas i vissa fall, men denna skall bestå av tre civila domare. I 2 § föreskrives, att i fråga om mål och ärenden, som tillkomma allmän domstol på grund av stadgandet i 1 § eller ock särskild krigsrätt (militära mål), skall fortfarande gälla vad i lag eller författning är stadgat om krigsdomstolar och rättegången därstädes, så vida det är tillämpligt och annat ej följer av den föreslagna lagen och med stöd därav utfärdad författning. Militärt mål, som tillhör underdomstol, skall enligt huvudregeln i 3 § upptagas av allmän underrätt vid den ordinarie förläggningssorten för den avdelning av krigsmakten, till vilken tilltalad hör eller som målet närmast angår. Tillhör tilltalad eller angår målet närmast kustflotta, vid vilken särskild krigsrätt inrättats, skall målet upptagas av denna. Konungen må, där ett ändamålsenligt ordnande av rättsskipningen det kräver, beträffande viss avdelning eller personal förordna, att behörig krigsdomstol skall vara annan allmän underrätt än nu sagts eller särskild krigsrätt. Avsikten är, att i första hand rådhusrätt skall fungera såsom krigsdomstol. Rådhusrätt i vilken ej mer än två lagfarna ledamöter finnas anses emellertid ej annat än i residensstad böra vara krigsdomstol. Sju häradsrätter skulle enligt en vid propositionen fogad tablå tänkas ifrågakomma såsom krigs-

domstolar. Där ej lämplig domstol finnes på platsen för förläggningen, skall särskild krigsrätt kunna inrättas. För fullgörande av de åligganden, som enligt strafflagen för krigsmakten ankomma på auditör, nämligen biträde åt befälhavare vid handläggning av disciplinmål, skall Konungen enligt 6 § förordna lagfaren befattningshavare vid allmän domstol. Såsom åklagare i militära mål skall enligt 7 § fungera allmän åklagare vid underrätt, respektive advokattfiskal i hovrätt. Några militära ledamöter skola icke finnas vare sig i underrätt eller hovrätt, men i stället äger enligt 11 § vid handläggning av militärt mål inför underrätt ävensom inför hovrätt, då muntligt förhör där förekommer, befattningshavare vid krigsmakten, som därtill förordnas, vara tillstädes för att lämna de upplysningar, vartill omständigheterna föranleda. Där det prövas erforderligt, må ock rätten eller dess ordförande påkalla dylikt förordnande. I undersökningsmål må enligt 12 § rätten bestå av endast en lagfaren ledamot. I övrigt skall beträffande allmän underrätt vad i allmän lag är stadgat om domfört antal ledamöter gälla även då militärt mål vid sådan domstol förekommer. Vidare innehåller förslaget bestämmelser om måls anhängiggörande och förberedande, om tid och plats för rättens sammanträde, om protokoll m. m. ävensom övergångsbestämmelser.

Departementschefen anför vid förslagets remittering till lagrådet, bland annat:

De skäl, som föranlett statsmakterna att avskaffa specialdomstolar i allmänhet, torde även gälla i fråga om krigsdomstolarna. Visserligen är det sant, såsom av några framhållits, att statsmakterna, trots den principiella ståndpunkt mot specialdomstolar de sålunda intagit, på senare tid infört nya sådana, såsom vattendomstolar m. fl. Dessa nyinrättade domstolar giva emellertid icke åt vissa medborgare någon särställning i avseende å sättet och ordningen för rättsskipningen beträffande dem. Så kan däremot i viss mån sägas vara förhållandet med krigsdomstolarna. Ehuru jämväl sakliga skäl påkallat deras inrättande, äro de likväl till sin verkan domstolar för mål rörande en viss kategori medborgare och stå därför, såsom vid upprepade tillfällen inom riksdagen framhållits, ej i god överensstämmelse med principen om medborgarnas likhet inför lag och rättsskipning. Detta förhållande blir särskilt framträdande därför att de äro brottmålsdomstolar.

Att här närmare ingå på de skäl, vilka sålunda och i övrigt kunna ur principiell synpunkt anföras mot bibehållandet av särskilda domstolar i detta fall, synes knappast vara erforderligt. Erinras må att redan lagkommittén i motiven till allmän civillag (tr. 1837) lämnat en utförlig framställning angående de olägenheter som i allmänhet äro förknippade med specialdomstolar. Enahanda synpunkter ha ock sedermera legat till grund för de särskilda uttalanden i fråga om angelägenheten av krigsdomstolarnas avskaffande, vilka gjorts såväl i de förutnämnda riksdagsskrivelserna som av 1920 års kommitté.

Man synes emellertid vid bedömandet av den föreliggande frågan ej heller böra bortse ifrån att det i förhållande till rättsskipningens ordnande i dess helhet

måste framstå som föga rationellt och närmast te sig som en överorganisation att enbart för det relativt ringa antal mål varom här är fråga upprätthålla en så vidlyftig domstolsapparat som krigsdomstolarna i fredstid utgöra.

Under anförda förhållanden läser det för bedömandet av den föreliggande frågan icke vara av avgörande betydelse, huruvida dessa domstolar hittills fungerat tillfredsställande eller ej. De uttalanden av sådan innebörd, som av militieombudsmannen, krigshovrätten och militära myndigheter gjorts, innefatta ej och kunna ej innefatta något omdöme om dessa domstolars lämplighet i förhållande till de allmänna domstolarna. De kunna ej heller jäva de skäl som anförts mot specialdomstolar av sådan art.

De skäl, som sålunda uppbära kravet på krigsdomstolarnas avskaffande, liksom ock de upprepade framställningar i sådan riktning som förekommit torde ställa önskvärdheten i och för sig av denna åtgärd utom diskussion. Påtagligt synes även vara, att vad därutinnan anförts är av den beskaffenhet, att ett tillmötesgående av dessa framställningar ej längre kan underlätas, med mindre mycket viktiga praktiska skäl kunna åberopas däremot. Det måste därför för statsmakterna framstå som ett viktigt intresse att frågan, huruvida dylika allvarliga hinder mot krigsrättsmålens överflyttande till de allmänna domstolarna verkligen föreligga, blir föremål för noggrann prövning.

Vid en sådan prövning synes först och främst böra fastslås att det, på sätt riksdagen i sin förutnämnda skrivelse den 8 mars 1932 anför, av skäl som ej synas behöva närmare utläggas, icke torde kunna ifrågakomma att avskaffa krigsdomstolarna jämväl för krigstid. Jag åsyftar härvid icke blott krigsdomstolarna under tid, då rikets krigsmakt i sin helhet för annat ändamål än övning ställts på krigsfot, utan även de domstolar som, därest allenast en del av krigsmakten sålunda ställts på krigsfot, efter Konungens bestämmande kunna vid sådan avdelning inrättas. Då i det följande talas om krigsdomstolarnas avskaffande avses således därmed allenast de vid krigsmakten i fred fungerande domstolarna.

Vidare må erinras därom, att avskaffande av befälhavarnas disciplinära bestraffningsrätt icke ifrågasatts. Vid samtliga de tillfällen, då förslag tidigare framställt om krigsdomstolarnas avskaffande, har tvärtom uttryckligen betonats, att det vore av vikt att disciplinmålen fortfarande som hittills i största möjliga utsträckning avgjordes av vederbörande befälhavare och att ej dylika mål av mindre vikt droges inför domstol. Även riksdagen har intagit denna ståndpunkt, vilken jag helt biträder. Till frågan huruvida bestämmelser erfordras till jämkning i omfattningen av den disciplinära bestraffningsrätten ämnar jag i det följande återkomma.

Till bedömande återstår sålunda frågan om de egentliga krigsrättsmålens överflyttande i fredstid till de allmänna domstolarna.

Efter framhållande, bland annat, att flertalet och särskilt militära myndigheter, vilka yttrat sig över det remitterade lagutkastet, avstyrkt förslaget samt bestritt möjligheten av reformens genomförande, anför departementschefen, att det synes nödvändigt att närmare granska de skäl, som i allmänhet anförts mot densamma. Departementschefen fortsätter därefter:

Ehuru olika skäl för avstyrkandet av reformen i de särskilda yttrandena anförts, torde de samtliga i stort sett kunna sägas utmyнна däri, att de militära målens art vore sådan att för dem liksom för vattenrättsmål m. fl. särskilda domstolar vore nödvändiga samt att de allmänna domstolarna icke vore kompetenta och ej heller eljest lämpliga för handläggning och prövning av militära mål.

I den mån till stöd för denna uppfattning åberopats nödvändigheten av att militära synpunkter finge ett dominerande inflytande på avgörandet i militära mål torde för dess bemötande vara tillräckligt att hänvisa till vad förut anförts om krigsdomstolarna såsom specialdomstolar för viss kategori av medborgare.

Detsamma torde även i stort sett gälla de så kallade h u m a n i t ä r a s y n p u n k t e r som enligt någras mening skulle kräva krigsdomstolarnas bibehållande. Det har sålunda anförts, att det icke vore rätt mot de värnpliktiga, som icke efter fritt yrkesval inträtt i militärtjänsten, om de för däri begångna förseelser underkastades rannsaking och dom som andra brottslingar inför vanlig domstol och därvid måste 'skylta på domstolens uppsproslista mellan grova missdådare'. Det är påtagligt att dylika uttalanden i själva verket åsyfta, att likheten inför lagen borde undvikas och specialdomstolar för sådant ändamål bibehållas. I ännu högre grad gäller detta de uttalanden som gjorts därom, att det vore olämpligt och för disciplinen skadligt att militärt befäl nödgades för förseelse i tjänsten för rannsaking och dom inställa sig inför allmän domstol. Att dylika synpunkter icke vid den föreliggande frågans bedömning kunna vinna beaktande framgår av vad jag förut anført om önskvärdheten i och för sig av krigsdomstolarnas avskaffande. Är brottet sådant, att det ej kan i disciplinär väg avgöras utan måste av domstol utredas och bedömas, kan säkerligen ej på sådana skäl grundas ett krav på någon annan och bättre ställning för militärerna inför lag och rättsskipning än den som är övriga medborgare beredd. Att vad de värnpliktiga angår de icke frivilligt inträtt i militärtjänsten är härvid intet skäl. Detsamma skulle då ock kunna sägas om andra medborgerliga förpliktelser gentemot staten, om vilka medborgarna i allmänhet icke av egen drift ansökt.

Även från praktisk synpunkt sett torde de ifrågavarande skälen vara föga bärande. Bortsett från den missuppfattning rörande arten av de å de allmänna domstolarnas uppsproslistor förekommande målen varom de vittna, framgår av bestämmelserna i det remitterade förslaget att de militära målen vid de domstolar där sådana i någon större utsträckning skulle förekomma äro avsedda att även kunna handläggas vid särskilda därför avsedda sammanträden och liksom nu förläggas till vederbörande militära etablissemang. För övrigt äro redan enligt gällande rätt krigsrättsförhandlingarna i princip offentliga och även om allmänheten nu endast sällan begagnar sin rätt att bevista dem, finnes intet som borgar för att detta förhållande även framdeles skall bestå. Nyligen vunnit erfarenhet torde visa att där målet är av beskaffenhet att tilldraga sig allmänhetens intresse den också vet att söka sig till domstolslokalen. Vad särskilt de värnpliktiga beträffar synes även värt att erinra om första lagutskottets uttalande vid 1920 års riksdag (nr 24), 'att det i vida

kretsar och även allmänt bland de värnpliktiga själva i allt fall betraktas såsom en given fördel, att en av värnpliktig under tiden för hans tjänstgöring begången förseelse handlägges av allmän domstol och ej av en särskild militär domstol, där de rent militära synpunkterna befaras skola, till nackdel för rättsskipningen, göra sig starkare gällande än i en allmän domstol'.

Ehuru sålunda dessa humanitära synpunkter icke torde få inverka på frågan om krigsdomstolarna kunna avskaffas eller ej, förtjäna de dock i annat sammanhang beaktande. På dem, bland andra, grundar sig delvis den disciplinära bestraffningsrätten. Den noggrannhet i tjänsteplikters fullgörande som militärtjänsten och disciplinens upprätthållande förutsätta har ansetts kräva ingripande med bestraffning i ett flertal fall, där detta i civil tjänst kanske ej skulle ifrågakommit. Den enligt tjänstgöringsreglementena varje överordnad ålagda förpliktelsen att anmäla varje tjänsteförseelse som kommer till hans kännedom är ett tydligt uttryck för denna stränghet. Det ligger i sakens natur att under dylika förhållanden åtskilliga brott och förseelser måste förekomma, som ej äro till sin art likställda med dem, varmed domstolarna i allmänhet ha att taga befattning. De äro närmast jämställda med de tjänsteförseelser för vilkas bedömande särskilda bestämmelser i de civila verkens instruktioner givits och hava i några av de avgivna yttrandena betecknande benämnts skolförseelser. Säkerligen kan med fog sägas, att de förut omnämnda humanitära synpunkterna förbjuda ett hänskjutande till domstol av dylika förseelser. Då så likväl i någon, om ock ringa utsträckning skett och denna omständighet just torde varit den som föranlett de förut nämnda avstyrkande utlåtandena, synes vara på sin plats att denna sak ägnas någon uppmärksamhet i detta sammanhang.

Av den lämnade redogörelsen för den militära jurisdiktionen enligt nu gällande bestämmelser framgår, att de förseelser varom här är fråga enligt strafflagen för krigsmakten skola behandlas i särskild för dylika disciplinmål angiven ordning. I fråga om vissa i lagen särskilt uppräknade brott och förseelser, vilka kunna försonas med disciplinstraff, inrymmer sålunda lagen åt vederbörande befälhavare viss rätt att ålägga sådant straff, och där så skett blir förseelsen ej föremål för domstols prövning, såvida ej den dömde anför besvär över straffbeslutet. I ordning som i lagen angivits prövar befälhavaren i dessa disciplinmål, huruvida han anser att förseelsen bör försonas med disciplinstraff eller ej. Endast i sistnämnda fall hänskjutes målet till krigsrätt. Lagens ståndpunkt torde följaktligen kunna sägas vara den, att befälhavarens nämnda prövning skall utgöra kriteriet på om förseelsen är att hänföra till skolförseelse eller ej. Det är uppenbart att vid denna prövning någon gång kan inträffa att förseelse som befälhavaren ansett ej kunna på sätt som nämnts bedömas allenast med disciplinstraff sedermera, då den kommer till domstols prövning, likväl befinnes kunna därmed försonas. Därmed är dock ingalunda sagt, att en felbedömning i det hänseende varom nu är fråga från befälhavarens sida förelegat av beskaffenhet att därigenom till domstolen hänskjutits vad rätteligen vore att anse som en skolförseelse. Icke alla förseelser, som kunna försonas med disciplin-

straff, äro av dylikt slag. Dessutom kan även i här avsedda mål liksom i mål inför allmän domstol förekomma att handlingens karaktär av ringa förseelse först efter utredning inför domstolen blir klarlagd. Det lär icke kunna påstås, att därigenom orättvisa tillskyndats den tilltalade i vidare mån än sådan alltid måste anses föreligga i fall, då någon blivit oskyldigt misstänkt eller misstänkes för svårare brott än han begått.

Vid tillämpningen av ett sådant system som det strafflagen för krigsmakten innefattar, kan emellertid enligt sakens natur icke undvikas, att militär befälhavare någon gång helt felbedömer utredningen eller brottets natur eller eljest söker undandraga sig den honom åliggande prövningen och i stället hänskjuter målet till domstol. Att detta förhållande dock icke kan vara av beskaffenhet att inverka på bedömandet av huruvida målen som hänskjutas kunna överflyttas från krigsdomstol till allmän domstol eller ej, torde dock vara uppenbart. Redan hela antalet av de brottmål, vilkas överflyttande nu ifrågasättes, är ej betydande. Sammanlagt ha de icke under något av åren 1929, 1930 och 1931 överstigit 670. Hur ringa del av dessa som på grund av dylika misstag varom här talats skulle ha kommit att oriktigt hänskjutas till domstol, ehuru de rätteligen bort såsom skolförseelser disciplinärt bestraffas, lär icke kräva särskild utredning.

Emellertid har det gjorts gällande, att befälhavarens rätt att disciplinärt bestraffa icke skulle blivit i strafflagen för krigsmakten lämpligt avgränsad och att därigenom skulle komma att förändras att till de allmänna domstolarna, därest krigsrätterna upphörde, skulle komma att hänföras förseelser av rent disciplinär natur. Hit torde vara att hänföra de uttalanden, som gjorts därom att befälhavarens disciplinära bestraffningsrätt borde utvidgas och att detta utgjorde en förutsättning för att krigsdomstolarna skulle kunna avskaffas. Dessa uttalanden torde delvis grunda sig på den uppfattningen att det vore en fördel för den tilltalade att dömas av krigsdomstol i stället för av allmän domstol och att, om denna fördel av personlig specialdomstol icke bibehölls, den brottslige eller försumlige i stället skulle tillerkännas en annan förmån, nämligen den att överhuvud taget ej behöva dömas av domstol utan i stället disciplinärt av sin befälhavare. Denna uppfattning torde icke kräva vidare bemötande än vad jag här förut anført. Det torde därav tydligt framgå att här principiellt sett två helt skilda frågor föreligga till bedömande, den ena i vad mån förseelser i militärtjänsten äro att jämställa med skolförseelser som ej böra hänskjutas till domstols avgörande och den andra huruvida mål som böra hänskjutas till domstols avgörande likaväl kunna upptagas av allmän domstol som av en speciell krigsdomstol. Att låta den senare frågans avgörande vara beroende av den förras lösning kan uppenbarligen icke vara riktigt.

Det synes emellertid vidare icke klart om någon befogad erinran verkligen kan göras mot det sätt, varpå strafflagen för krigsmakten i princip skilt mellan de båda slagen av mål, disciplinmål och icke disciplinmål. Gränskar man den förteckning som 185 § strafflagen för krigsmakten ger över brott som kunna handläggas såsom disciplinmål, torde man finna att den är

ganska fullständig i vad gäller arten av mål. Att till denna grupp hänföra ytterligare andra som nu ej höra dit synes endast i ringa utsträckning kunna ifrågakomma. De förut omförmälda, år 1922 tillsatta sakkunniga som år 1923 framlade förslag om humanisering av vissa delar av strafflagen för krigsmakten föreslogo i denna del tillägg beträffande tre av strafflagens paragrafer nämligen 49, 98 och 122 §§, om rymning i vissa fall, om skadegörelse å kronans egendom och om egenmäktigt tagande av befäl. Förslaget i vad det avsåg rymningsbrotten genomfördes genom lagen den 23 maj 1924 (nr 140), och i övrigt torde endast förslaget om skadegörelses hänförande till disciplinförseelserna vara av någon betydelse för minskning av antalet domstolsmål. Även om ytterligare någon överflyttning av mål från den ena till den andra kategorien skulle kunna äga rum, torde en dylik utvidgning i en eller annan detalj säkerligen icke kunna sägas nämnvärt inverka på avgörandet av den föreliggande frågan.

Vad nu sagts läser även gälla den begränsning lagen stadgar med hänsyn till straffarten. Befälhavaren har rätt att ålägga disciplinstraff av skärpt arrest, vaktarrest och arrest utan bevakning men äger icke döma till fängelse eller annat frihetsstraff eller böter, ej heller annat än i undantagsfall ålägga sträng arrest. Någon ändring i denna princip synes knappast kunna ifrågakomma. Att låta befälhavaren såsom från något håll ifrågasatts ådöma värnpliktig fängelsestraff endast för att bespara denne obehaget att svara inför allmän domstol synes föga rimligt. Av viss betydelse skulle däremot vara om maximitiden för disciplinstraff som befälhavare ägde ålägga, på sätt nyssnämnda sakkunniga föreslogo, något utsträcktes. Därigenom skulle antalet mål som hänskötes till krigsrätt kunna i någon mån minskas. Minskningen skulle emellertid komma att belöpa, förutom på rymningsbrotten, huvudsakligen på sådana svårare förseelser, vilkas hänskjutande till domstol ej torde från nu ifrågavarande synpunkt, den humanitära, böra möta alltför stora betänkligheter.

På sätt chefen för generalstaben i sitt yttrande anført är det emellertid av synnerlig vikt att den tudelning av målen, som strafflagen för krigsmakten avser, upprätthålles. I de fall som äro att hänföra till disciplinmål torde lagens mening vara att vederbörande befälhavare icke blott har rätt att själv disciplinärt bestraffa utan även skyldighet att utöva sin bestraffningsrätt i alla de fall, där skolförseelse i själva verket måste anses föreligga. Endast i de fall då vederbörande befälhavare efter noggrann utredning och prövning finner att påföljden i det särskilda fallet ej bör stanna vid disciplinstraff eller bör bliva sträng arrest eller att erforderlig utredning om brottets beskaffenhet eller den angivnes straffbarhet ej kan vinnas, har han att överlämna målet till krigsdomstolen. Enligt generalstabschefens mening skulle någon väsentlig ökning av den disciplinära bestraffningsrätten ej behövas, därest det vore tydligt påpekat i lagen att befälhavaren vore skyldig och icke allenast ägde rätt att avdöma disciplinmål. Någon uttrycklig lagbestämmelse i dylikt hänseende synes dock ej erfordras, i varje fall icke såsom förutsättning för den nu ifrågavarande reformen. Denna kommer säkerligen att verka i den

riktningen att befälhavarna i mindre utsträckning än för närvarande hänskjuta till domstol mål, som kunna bestraffas disciplinärt. Detta är också önskvärt, och det synes framför allt ej böra förekomma att mål hänskjutas till domstol allenast på grund av bristfällig förberedande utredning.

I varje fall lärer vara klart, att en jämkning av gränserna för den disciplinära bestraffningsrätten icke lämpligen bör vidtagas annat än i samband med en omarbetning av strafflagen för krigsmakten i dess helhet eller i väsentliga delar. Att en allmän revision av denna lag i humaniserande riktning är önskvärd lärer vara utom tvivel. Jag kan dock icke finna att den nu föreslagna reformen av processuell innebörd är beroende av och måste uppehållas i väntan på en dylik strafflagsrevision, för vars verkställande ett ingående utredningsarbete av tidsödande beskaffenhet kan bliva erforderligt. Enighet torde råda därom att vid den nämnda revisionen av strafflagen för krigsmakten åtskilliga brott, som nu finnas där med straff belagda, borde uteslutas därur och bedömas direkt efter allmän lag. Dessa brott skulle däri-genom komma att tillhöra allmän domstols avgörande. Något hinder att i nu ifrågasatt ordning överflytta dem dit kan således uppenbarligen icke föreligga. Även om i fråga om de återstående målen några kunde finnas som efter en dylik lagrevision skulle befinnas böra såsom skolförseelser från-skiljas domstolsmålen, kan detta icke utgöra något avgörande hinder för att de jämte övriga mål, beträffande vilka tvekan icke råder om att de böra av domstol behandlas, i avvaktan på strafflagsrevisionen handläggas av allmän domstol i stället för krigsdomstol, där en sådan överflyttning eljest anses önskvärd. Att de båda frågorna, den straffrättsliga och den processuella, kunna lösas var för sig torde också hava varit riksdagens ståndpunkt i den skrivelse av den 8 mars 1932 vari hemstälts om deras lösning.

Det må slutligen i detta sammanhang framhållas, att om vid en revision av strafflagen för krigsmakten dels vissa brottskategorier av icke militär natur utbrytas ur lagen dels befälhavarens disciplinära bestraffningsrätt utvidgas på sätt här nämnts och i åtskilliga yttranden krävts, de mål som därefter skulle återstå som militära domstolsmål skulle bliva så få att det för visso icke skulle kunna ifrågakomma att, på sätt i några av yttrandena förutsatts, allenast för dem bibehålla en särskild domstolsorganisation, även om denna kunde göras enklare och billigare än den nuvarande.

I fråga om *auditörerna* uttalar departementschefen, att av de militära må-lens överflyttande på de allmänna domstolarna skulle bliva en följd, att de nuvarande auditörerna såsom bisittare i domstolen försvunne. Därmed skulle en av deras huvudsakligaste uppgifter komma att fråntagas dem. Emeller-tid hade de även andra funktioner, av vilka den viktigaste vore skyldighet att vara rådgivare åt befälhavarna vid deras utövning av den disciplinära be-straffningsrätten. Härom anför departementschefen vidare:

Då någon anledning icke finnes att nu ifrågasätta ändring i sättet och ordningen för utövningen av denna bestraffningsrätt, torde vara nödvändigt att sörja för att auditörernas funktioner i förevarande hänseende upprätthållas.

Helt naturligt kan emellertid därvid icke ifrågakomma att för denna begränsade uppgift bibehålla en befattning motsvarande den de nuvarande auditörerna inneha.

Det remitterade lagutkastet utgick från att behovet av juridisk sakkunskap vid utövningen av den disciplinära bestraffningsrätten skulle bäst tillgodoses därigenom att befattningshavare vid de allmänna domstolar som erhöles befattning med den militära rättsskipningen övertogo de nuvarande auditörernas funktion i detta avseende. På så sätt skulle sambandet bevaras mellan de båda organen för den militära rättsvården i första instans, domstolen och befälhavaren, och samtidigt skulle garanti vinnas för att endast personer vilka ägde förtrogenhet med allmän domarverksamhet skulle ifrågakomma till sådan tjänst.

Riktigheten av nämnda grundsatser torde vara obestridlig. Det motstånd som rests mot utkastets försök att lösa härmed sammanhängande spørsmål i den angivna riktningen grundar sig bland annat på den uppfattningen, att de till auditörsgöromålens fullgörande ifrågasatta tjänstemännen vid häradsrätterna icke skulle besitta eller hinna förvärva erforderlig insikt på området. Man torde härvid ej sällan ha gjort sig skyldig till underskattning av de anspråk som numera ställas på dem, som erhålla förordnanden att tjänstgöra såsom biträdande domare i domsagorna. Jämte den under tjänstgöring i domsaga och hovrätt ådagalagda lämpligheten för domarverksamhet torde dessutom den kontroll som dessa befattningshavare äro underkastade såväl från häradshövdingens som hovrättens sida utgöra tillräcklig säkerhet för en fullt tillfredsställande handläggning av de militära disciplinärendena. Under alla förhållanden bör, då fråga är om befattning såsom juridiskt biträde åt befälhavare, huvudvikten läggas vid att vederbörande tjänsteman äger väl vitsordad kompetens för allmän domarverksamhet. Jag kan följaktligen icke finna annat än att den föreslagna ordningen ur dessa synpunkter är att föredraga framför den nu gällande, enligt vilken den juridiska medverkan i disciplinmål i stor utsträckning lämnas av personer, vilka ha sin huvudsakliga verksamhet förlagd utom domstolarna.

Vad angår den enligt utkastet föreslagna ordningen bör erinras, att denna även i fråga om häradsrätterna, nämligen genom biträdande domarens ställning vid denna, tillgodoser kravet på samband mellan målets handläggning inför befälhavaren och vid domstolen. Ur principiell synpunkt kan visserligen, såsom också skett i det av domhavanden i Luleå domsaga avgivna yttrandet, ifrågasättas huruvida den som deltagit i behandlingen inför befälhavaren av ett disciplinmål därefter lämpligen bör fungera såsom rättens ordförande och ende lagfarne ledamot vid målets behandling därstädes. Emellertid torde sådana fall bliva sällsynta, i synnerhet efter inrättandet av sekretäretjänster i domsagorna. Det nu berörda förhållandet, att ledamot i domstol tager befattning med mål som tidigare underställts hans bedömande, är tydligen av mindre betydelse beträffande kollegiala domstolar, rådhusrätter och krigsrätter i nuvarande eller framtida sammansättning, varest bisittarna inbördes kunna göra sin mening lika gällande.

Mot utkastets ståndpunkt till frågan om juridiskt biträde vid disciplinmå- lens behandling har även invänts, att rådhusrättsledamöternas ställning som kommunalt avlönade tjänstemän skulle utgöra hinder för att tvångsvis åläg- ga dem uppgifter av ifrågavarande slag. Denna mening kan jag icke biträda. Om lagstiftaren finner att domstols medverkan i någon form bör lämnas vid det disciplinära bestraffningsförfarandets tillämpning, måste lagstiftaren vara oförhindrad att i lag reglera formen för sagda med- verkan. Det blir sedan en lämplighetsfråga, om staten skall lämna något bi- drag eller icke till avlöningen av de ledamöter eller tjänstemän vid stadsdom- stolarna som få sig nämnda nya arbetsuppgift pålagd. Icke desto mindre har jag, särskilt med hänsyn till lämpligheten av att åt dem som biträda med disciplinmålen handläggning jämväl anförtros den rådgivande verksamhet i övrigt som nu åligger auditörerna, ansett riktigast att genom sammanföran- det i en hand av de nuvarande auditörernas samtliga uppgifter av nu berört slag för dessa uppgifter bibehålla anordningen med särskilda förordnanden å uppdraget vilka förutsätta samtycke från den förordnades sida.

Det torde kunna förutsättas, att i regel till dylikt förordnande skall kunna erhållas befattningshavare vid den domstol som upptager mål från den avdel- ning av krigsmakten som uppdraget avser, vid rådhusrätt ledamot av rätten och vid häradsrätt biträdande domare eller sekreterare. För undantagsfall bör emellertid möjlighet hållas öppen att gå utanför denna krets. Dock bör principen att vederbörande skall hava anställning vid domstol, om ock såsom extra tjänsteman, städse upprätthållas.

I enlighet med vad nu anförts torde bestämmelsen i lagen om fullgörandet av auditörernas nuvarande åligganden enligt strafflagen för krigsmakten böra givas den innebörd, att därtill skall av Konungen förordnas befattningshavare vid allmän domstol, som fullgjort vad som fordras för utövande av domar- ämbete.

Beträffande *grundlagsfrågan* anför departementschefen, att han icke kan dela den meningen att krigsdomstolarnas avskaffande förutsätter änd- ring i de grundlagsparagrafer, i vilka krigsdomstolarna omnämnas. Här- utinnan åberopar departementschefen ett av professor Robert Malmgren av- givet utlåtande. Vidare yttrar departementschefen i detta hänseende:

Alldeles oavsett hur nu berörda grundlagsstadganden rätteligen böra tolkas, har jag emellertid icke kunnat undgå att finna konsekvensen av det remittera- de utkastet i förhållande till grundlagens ifrågavarande stadganden något otillfredsställande. Vad Svea hovrätt i sitt yttrande över det remitterade ut- kastet därom anført har synts mig förtjäna beaktande. Särskilt gäller detta de erinringar som gjorts mot utkastets 17 §, mot vilken även professor Malm- gren framställt anmärkning. Om man med anledning härav, i stället för att giva ordet krigsdomstol en legal tolkning för ett särskilt fall, behåller krigs- domstol såsom en allmän beteckning för de domstolar vilka enligt lagen om krigsdomstolar handhava den militära rättsvården, kan man därigenom icke blott uppnå att vid avfattandet av de för reformens genomförande erforderliga lagbestämmelser större reda och klarhet vinnes i fråga om tillämpningen vid

de allmänna domstolarna av de delar av lagen om krigsdomstolar, som alljämt synas böra gälla rättegången i militära mål, utan även undgå den bl. a. av Svea hovrätt påtalade olägenheten att åt ordet krigsdomstol skulle komma att givas olika tolkning i regeringsformen och i tryckfrihetsförordningen. Från lagteknisk synpunkt sett torde något hinder icke möta att på sätt här avses genom särskilt stadgande meddela bestämmelse om vilken domstol som skall vara krigsdomstol. På motsvarande sätt har förfarits i fråga om tullmålsdomstol (lag d. 8 juni 1923 16 § 2 mom.). En viss analogi erbjuda även bestämmelserna angående ägodelningsrätt, överexekutor, konkursdomare, in-skrivningsdomare m. fl.

För den från något håll uttalade meningen, att varje sådan ändring i krigsdomstolarnas organisation varigenom det militära inslaget i dem uteslötes skulle stå i strid med grundlagens bestämmelser, synas bärande skäl icke kunna åberopas. Grundlagens ordalag, vilka ensamma äro avgörande för dess tolkning, föreskriva ej att militära bisittare skola finnas i krigsdomstolarna. Sålunda torde det ha stått lagstiftaren fritt, när dessa domstolar senast organiserades, att giva dem en rent civil sammansättning och låta den militära sakkunskapen komma till användning så som i det remitterade lagutkastet föreslagits.

Därest de allmänna domstolarna sålunda konstitueras såsom krigsdomstolar, skulle detta komma att medföra att högsta domstolen fortfarande vid handläggning av militära mål även i fredstid finge bibehålla den sammansättning som i § 20 regeringsformen stadgas. Ur rättslig synpunkt synes något ovillkorligt samband mellan borttagandet av militära ledamöter i de underrätter, som handhava den militära rättsskipningen, och de militära ledamöternas uteslutande ur högsta domstolen icke förefinnas. De skäl som åberopats mot den militära fackkunskapens representation i domstolen göra sig ej på samma sätt gällande i fråga om högsta instansen, där för övrigt militärer ej kunna tillkallas för att höras såsom sakkunniga, eftersom muntlig förhandling ej förekommer. Ett bibehållande, intill dess ändring i § 20 regeringsformen eventuellt må hava skett, av en dylik representation inom domstolen för den militära sakkunskapen, vilken där uppenbarligen icke utgör någon fara för rent militära synpunkters obehöriga inflytande, synes icke möta betänkligheter. Jag anser således över huvud borttagandet av de militära bisittarna i högsta domstolen icke vara en nödvändig konsekvens av den föreslagna omorganisationen av krigsdomstolarna i första och andra instans.

Här må anmärkas, att *militieombudsmannen* den 4 juni 1932 avlätit en framställning till Konungen angående behovet av vissa ändrade bestämmelser om *förberedande förhör i militära mål*.¹ Militieombudsmannen anför i nämnda framställning, att han med hänsyn till de bristfälligheter, vilka i många fall visat sig vidlåda den utredning i militära mål, som förebragts genom förhör jämlikt bestämmelserna i 202 § strafflagen för krigsmakten samt 4 och 10 §§ militär bestraffningsförordning (s. k. majorsförhör) ansett sig böra till över-

¹ Se Militieombudsmannens ämbetsberättelse 1933, sid. 104 ff.

vägande upptaga frågan, huruvida icke dylika förhör borde i större utsträckning än som möjliggöres med nu gällande stadganden ledas av civila personer, auditor eller krigsfiskal. Efter en redogörelse för gällande bestämmelser anför militieombudsmannen, bland annat:

Såsom framgår av den föregående redogörelsen, skall i *disciplinmål* utredning alltid ske vid förhör, som hålles antingen av den bestraffningsberättigade befälhavaren själv eller, där bestraffningsrätten innehaves av vissa högre befälhavare, av annan person, som av befälhavaren därtill förordnats i allmänhet eller för särskilt fall. I praktiken plägar, i de fall då det sålunda är befälhavaren tillåtet att sätta annan i sitt ställe, befälhavaren endast undantagsvis själv hålla förhör. I allmänhet uppdrager han åt vederbörande bataljonschef eller motsvarande befattningshavare att fullgöra detta åliggande. Såsom protokollsförare vid förhöret tjänstgör vanligen en yngre officer eller en underofficer.

Erfarenheten har visat, att de protokoll, som föras vid dessa s. k. majorsförhör, särskilt i fråga om mera invecklade mål, ofta äro otillfredsställande. Förhören skötas och protokollföras alltför mekaniskt och onyanserat, och förhørsledaren synes i många fall icke i tillräcklig mån hava sinne för vilka uppgifter som äro av värde ur utredningssynpunkt — naturligt nog, då han saknar utbildning för dylika utredningar. Förhørsprotokollen giva därför ej sällan en ofullständig bild av omständigheterna vid den påtalade handlingens begående och motiven för densamma, förhållanden som tydligen äro av en avgörande betydelse för brottsbestämningen och straffmätningen.

En ändring i de sålunda konstaterade förhållandena, åtminstone i den mån olägenheterna äro som mest framträdande, synes vara erforderlig. Ledningen av utredningen torde i allt fall för svårare och för mera invecklade fall böra anförtros åt personer med utbildning för dylika utredningsuppgifter. Åtskilligt läser härigenom ur rättssäkerhetens synpunkt vara att vinna. För militärbefällets del synes genom en dylik anordning en ej oväsentlig lättnad kunna vinnas till gagn för befällets rent militära uppgifter.

Rörande omfattningen av det sålunda framhållna behovet läser detsamma icke vara mera framträdande i mål, däri fråga är om mindre tjänsteförsummelser och i vilka utredningen är skäligen lätt att verkställa. Den sålunda åsyftade gruppen av mål torde vara mycket talrik, och av denna orsak tala även ekonomiska skäl för statsverket för att icke beträffande dessa mål vidtaga ändring i vad nu gäller. För utredning åter av svårare förseelser, liksom av förseelser i övrigt av mera svårutredd beskaffenhet, synes böra anlitas vederbörande auditor eller krigsfiskal. Så bör ock eljest kunna ske i fall då det av särskilda skäl finnes lämpligt. Avgörandet, huruvida i ett föreliggande fall civil förhørsledare bör anlitas, torde böra träffas av den befälhavare, som närmast är behörig att utöva bestraffningsrätten i målet. Material för detta bedömande förefinnes i den angivelse eller anmälan, som oftast föreligger, ävensom i kompanichefens utredning och den kändedom i övrigt, som befälhavaren kan äga om målet.

En anordning sådan som nu skisserats synes icke böra väcka betänkligheter ur disciplinära synpunkter. Den erfarenhet, som redan vunnits rörande auditörers och krigsfiskalers befattning med militära mål, läser vara av den art, att några olägenheter av dessa befattningshavares utvidgade befattning med sådana mål icke ur dylika synpunkter kunna anses föreligga.

Militieombudsmannen uttalar därefter den åsikten, att auditören principiellt bör anlitas såsom förhørsledare i disciplinmål av mera svårutredd beskaffenhet,

men att det i vissa fall är lämpligare, att krigsfiskalen härvid kommer i fråga.

Lagrådet anför angående förslaget i *allmänhet*:

Det remitterade förslaget innebär i realiteten att vissa krigsdomstolar skola upphöra och att deras jurisdiktion övertages av allmän domstol. I det remissprotokollet bifogade lagutkastet hade detta förhållande kommit till direkt uttryck. I förslaget åter angives förhållandet sålunda att i stället för regements- och stationskrigsrätter allmän underrätt skall vara första krigsdomstol och i krigshovrättens ställe allmän hovrätt vara krigsöverdomstol. I remissprotokollet uttalas att ur lagteknisk synpunkt en sådan terminologi icke torde möta hinder, och det anföres exempel på att då i organisatoriskt hänseende olikartade myndigheter hava att, var på sitt område, handlägga samma slag av mål och ärenden, det funnits praktiskt att sammanfatta dessa myndigheter, såvitt deras befattning med just detta slag av mål och ärenden angår, under en viss benämning. Detta har naturligtvis sin riktighet, och vad domstolsväsendet angår, torde det mest närliggande exemplet vara termen allmän underrätt, som omfattar rådstuvurätter och häradsrätter. Utan tvivel förhåller det sig också så att förslagets uttryckssätt, betraktat såsom ett rent terminologiskt grepp, har bestämda fördelar framför det i utkastet använda ur den i remissprotokollet framhållna synpunkten att det möjliggör en avfattning av lagen, som underlättar bedömandet av vad allmän domstol har att iakttaga vid handläggning av militära mål.

Det egentliga skälet till den företagna omläggningen är emellertid, såsom remissprotokollet utvisar, ett annat. Departementschefen, som icke delar den från olika håll uttalade uppfattningen, att krigsdomstolarna icke kunna avskaffas utan föregående ändring i vissa grundlagsstadganden, har däremot ansett konsekvensen av utkastet vara i förhållande till ifrågavarande grundlagsstadganden något otillfredsställande. Särskilt har departementschefen i sådant hänseende funnit beaktansvärt vad i Svea hovrätts yttrande anförts i fråga om utkastets 17 §. I nämnda paragraf hade, till uppfyllande av föreskriften i 5 § 10 punkten tryckfrihetsförordningen att i detta lagrum nämnda mål skola tillhöra krigsdomstols upptagande, förklarats att domstol som hade att handlägga militära mål vore att anse såsom krigsdomstol, såvitt anginge mål som enligt tryckfrihetsförordningen falla under krigsdomstols jurisdiktion. Hovrätten anmärkte härtill att bestämmelsen i sak innebure en tolkning eller kanske snarare en ändring av grundlagen. Efter erinran om innehållet i § 83 regeringsformen framhöll hovrätten vidare att om allmän domstol skulle i sin egenskap av forum för militära mål betraktas såsom krigsdomstol, detta betraktelsesätt icke rimligen kunde begränsas till giltighetsområdet för ett visst grundlagsbud, vilket härigenom skulle modifieras. Av den utkastet bifogade promemorian framginge likvisst att en sådan begränsning just vore avsedd. Vid tillämpningen av §§ 20 och 96 regeringsformen skulle uttrycket krigsdomstol alltjämt vara att fatta i den hävdvunna bemärkelsen av en för militära mål inrättad specialdomstol.

Det är i syfte att undvika dessa av departementschefen otillfredsställande befunna konsekvenser av utkastet som den ovannämnda omläggningen ägt rum. Denna omläggning stannar emellertid icke vid en ändrad teknisk utformning av den föreslagna kriminallagen. Den har en vittgående saklig innebörd. Meningen är nämligen att den nya terminologien skall återverka på grundlagens tolkning sålunda att hädanefter skall med uttrycket krigsdomstol icke blott i 5 § tryckfrihetsförordningen, utan ock — i motsats till de förutsättningar på vilka utkastet var byggt — även i §§ 20, 96 och 101 regeringsformen vara att förstå domstol av vad slag som helst, allmän eller särskild, såframt och såvitt den utövar jurisdiktion i mål, som hittills hört under krigsdomstol.

Nyssnämnda paragrafer i regeringsformen innehålla stadganden, vilkas faktiska räckvidd av grundlagen själv ställts i beroende av den omfattning, i vilken jämlikt författningar, tillkomna i annan ordning än genom grundlag, jurisdiktion i militära mål utövas av krigsdomstolar. En i kriminallags ordning vidtagen lagändring, genom vilken denna specialjurisdiktion inskränkes och de allmänna domstolarnas kompetens i motsvarande mån utvidgas — på sätt i utkastet var föreslaget — synes alltså icke möta konstitutionella hinder ur den synpunkten att den återverkar på tillämplighetsområdet för stadgandena i regeringsformen. Helt annorlunda förhåller det sig härutinnan med det remitterade förslaget, vilket avser — såsom i remissprotokollet är i fråga om § 20 regeringsformen angivet och beträffande § 96 måste antagas vara åsyftat — att verka förändrande på själva tolkningen, på den rättsliga innebörden av dessa grundlagsstadganden. Huruvida detta förslagets syfte skulle genom dess lagfästade förverkligas kan emellertid på goda grunder vara tveivel underkastat. Den omständigheten att i kriminallag termen krigsdomstol tages i anspråk för att beteckna något helt annat än vad därmed i äldre och alltjämt gällande författningar förståts torde icke utan vidare vara avgörande för orubbade grundlagsbuds tolkning. I synnerhet gäller detta om ett övervägande av grunden för ett dylikt grundlagsbud giver vid handen att termen i fråga där kommit till användning just under förutsättning att den av tillämparen uppfattas i sin av ålder brukade bemärkelse. Synnerligen starka skäl tala för att så är fallet åtminstone med § 20 regeringsformen, och av den utkastet bifogade promemorian framgår, att man vid dess avfattande utgått från denna mening. Förhållandet måste i viss mån återverka även på tolkningen av övriga stadganden i samma grundlag. Men det kan icke anses förenligt med sunda lagstiftningsprinciper att stifta en lag, vars konsekvenser i tillämpningen på områden av högsta betydelse lagstiftaren icke kan överblicka och som ställer såväl landets högsta domstol som riksdagens ombudsmän inför ömtåliga och svårlösta konstitutionella problem i fråga om former eller kompetensgränser för deras verksamhet.

På grund av det anförda nödgas lagrådet såsom sin mening uttala att de konstitutionella betänkligheterna mot det remitterade förslaget äro av långt allvarligare art än de som med fog blivit framställda mot det tidigare utkastet. Lagrådet finner sig därför böra bestämt avstyrka att förslaget föreläggas riksdagen.

Det återstår att pröva huruvida svårigheterna kunna undanröjas genom att förläna förslaget en annan läggning. Utkastets stötesten i konstitutionellt hänseende var, såsom redan angivet, den i dess 17 § innehållna bestämmelsen, som hade karaktär av förklaring av ett grundlagsrum, 5 § 10 punkten tryckfrihetsförordningen. Såsom Svea hovrätt framhållit, hade det — om man fasthåller vid planen att genomföra reformen utan grundlagsändring — varit mindre stötande att utesluta bestämmelsen i fråga och överlämna åt rättstillämpningen att komma till rätta med tolkningen av lagrummet i tryckfrihetsförordningen. Detta lagrum har en helt annan valör och ställning i rättssystemet än de ovan berörda stadgandena i regeringsformen. I följd härav skulle, därest vid stiftande av en lag i enlighet med utkastets ståndpunkt i övrigt tillvaron av bestämmelsen i tryckfrihetsförordningen kommit att förbises, knappast någon egentlig svårighet för rättstillämpningen därav vållats; de i bestämmelsen omförmälda målen hade, eftersom ett forum dock måste finnas, tolkningsvis hänförs under samma domstol som övertagit krigsrätternas hitillsvarande jurisdiktion. Härav får emellertid — vilket ock synes vara departementschefens mening — naturligen icke dragas den slutsats att ändring i grundlagsrummet, som bringar detta i harmoni med den nya lagen, vore överflödig. Brister och motsägelser i lagstiftningen upphöra icke att vara sådana blott av den orsak att man i rättstillämpningen nödtorftigt kan, då nödvändigheten det fordrar, finna en godtagbar utväg ur dilemmat. Men härtill kommer att i sakligt avseende den i utkastet beträdda vägen leder till ett föga tillfredsställande resultat, i det att gränsen mellan riksdagens båda ombudsmäns kompetensområden förskjutes på ett allt annat än rationellt sätt. Justitieombudsmannens redan tunga arbetsbörda skulle enligt utkastet hava ökats genom att jurisdiktionen i militära mål till större delen lagts under hans överinseende, och kontrollen över jurisdiktion i disciplinmål och i militära domstolsmål skulle fördelats på skilda händer även i fråga om samma truppförband. I detta hänseende synes det remitterade förslaget äga ett mycket bestämt företräde. På motsatt sätt förhåller det sig däremot i fråga om militärjurisdiktionen i högsta instans. I remissprotokollet har icke återopats att sakliga grunder skulle tala för ett militärt inslag i högsta domstolens sammansättning, sedan det avskaffats i de lägre instanserna. Dess bibehållande motiveras allenast sålunda att detta icke innefattar någon fara för obehörigt inflytande av militära synpunkter, vilket torde få anses innebära att något positivt argument för en anordning av så påfallande inkonsekvens i organisatoriskt hänseende icke funnits vara att anföra.

Innan lagrådet övergår till granskning av förslagets detaljer synas några mera allmänna erinringar böra framställas i fråga om den teknik för reglering av det förevarande ämnet som genom förslaget kommit till användning. Såsom tidigare av lagrådet anförts erbjuder förslagets metod att beteckna såsom krigsdomstol varje domstol, allmän eller särskild, vilken har att handlägga militära mål, företräden framför det äldre utkastet därutinnan att det skapar bättre klarhet i vilken mån lagen om krigsdomstolar och andra lagar och författningar äga fortfarande tillämplighet. Detta omdöme avser emellertid inga-

lunda att innebära att genom det i förslaget apterade systemet skulle sättas i lagskiparens hand en rättegångsordning, vilken i fråga om tydlighet, översiktlighet och lättillgänglighet fyller de anspråk som med fog kunna uppställas.

Även enligt förslaget skall innehållet av rättegångsreglerna för militära mål inhämtas genom sammanställning av tre olika huvudkällor: den föreslagna lagen, lagen om krigsdomstolar m. m. och allmän straffprocesslag. Den nya lagen hänvisar till vad som stadgas i krigsdomstolslagen m. fl. lagar och författningar såsom gällande, »så vida det är tillämpligt» och i den mån ej annat följer av nya lagen; krigsdomstolslagen hänvisar i sin ordning till vad i lag om rättegång vid allmän domstol finnes föreskrivet, »där det tillämpligt är». Redan i och för sig är denna anordning av rättsmaterialet ägnad att försvåra överblick och sammanhållning. Så blir särskilt förhållandet då det gäller reglering av rättegångsväsen, när på detta område regler i olika ämnen mera än eljest gripa in i, stå i beroende av och vinna sin rätta förklaring och tolkning av varandra. Härtill kommer emellertid ytterligare att den centrala författningen inom detta parallellsystem, nämligen krigsdomstolslagen, ej blott är en mycket omfattande och icke särdeles lätt överskådlig speciallag, utan ock, och framför allt, bygger på förutsättningar i organisativt hänseende, som delvis skola vara, men i huvudsak icke vara vidare för handen, och från dessa förutsättningar ordnar rättegångsförfarandet. Helt naturligt har det vid nämnda lags utformning ofta kommit att bero på redaktionella tillfälligheter huruvida en rättegångsregels beroende av en viss organisativ förutsättning kommit till uttryck i lagtexten eller icke. Härav blir följderna att vid en överflyttning till allmänna domstolar av militärjurisdiktionen, med förklaring att krigsdomstolslagen skall i den mån ej annat följer av nya lagen gälla såvitt den är tillämplig, det ofta uppstår ovisshet om räckvidden av dylik hänvisning och i andra fall tillämplighet eller icke tillämplighet framstår som ett verk mera av tillfälligheter än av en organiskt genomförd reform.

I den följande detaljgranskningen har erinran framställts i ett antal punkter, där förhållandet till krigsdomstolslagen synes hava bort antingen sakligt regleras eller ock redaktionellt angivas på annat sätt än i förslaget skett. Men lagrådet finner angeläget att betona att med dessa erinringar icke avsetts att uttömmande angiva de brister, med vilka efter dess mening förslaget i nu anmärkta hänseenden är behäftat. Till en god del lära nämligen dylika brister få anses såsom oundvikliga konsekvenser av den använda lagstiftningstekniken. I förslaget har man låtit sig angeläget vara att iakttaga största möjliga korthet och låta krigsdomstolslagens stadganden gälla orubbade, så långt det icke varit alldeles oförenligt med de nya organisativa principerna. Denna metod vid systemets utformning är utan tvivel riktig, att icke säga nödvändig. Skall krigsdomstolslagen i vid utsträckning behållas i kraft, bleve det alltför invecklat och villsam om likväl i en mängd detaljer gäves ändrade bestämmelser i den nya lag, som skall tillämpas jämte den förra. Nya lagen måste fastmera erhålla den typ, den i förslaget fått — bliva ett slags promulgationslag, som anger vad vid krigsdomstolslagens tillämpning *hädanefter* iakttagas skall. Men då den nya organisationen innebär att den förut enhetliga dom-

stolstypen, krigsrätten, ersättes av tre olika slag av domstolar: rådstuvurätter, häradsrätter och en specialdomstol, annorlunda sammansatt än den förutvarande; då vidare de allmänna underrätterna icke äro på samma sätt som nu krigsrätterna anknutna vid visst truppförband eller flottstation och då motsvarande förhållande gäller åklagarorganisationen, måste den uppgift, man förelagt sig, kunna endast bristfälligt lösas. Det förtjänar betonas att även om i åtskilliga fall, där en berättigad tvekan uppstår huruvida och i vilken mån krigsdomstolslagen alltjämt är tillämplig, ett slutgiltigt riktigt svar på frågan kan erhållas genom sammanställning och övervägande av samtliga inverkanlagbud i nämnda lag, jämförda med stadganden i strafflagen för krigsmakten eller annan författning, eventuellt med hjälp av motivstudier, innebär detta förhållande icke att lagstiftningsproblemet i motsvarande omfattning vunnit nöjaktig behandling. Det gäller här esomoftast spörsmål, till vilka domaren nödgas taga ställning utan att äga rådtrum till grundligare undersökningar. Härtill kommer att den redaktionella utformningen av krigslagarna bygger på och förutsätter tillvaron av en utbildad tradition inom detta specialområde angående bestämmelsernas rätta förstånd, en tradition som emellertid genom organisationsreformen måste i viss mån råka i upplösning.

Nu anförda betänkligheter, om än i och för sig allvarliga nog, böra måhända, i betraktande av att det gäller en mera provisorisk reglering, icke tillmätas avgörande vikt, därest det av rättsprincipiella eller statsfinansiella grunder anses angeläget att omedelbart vidtaga en reform, genom vilken den militära rättsskipningen i stort sett underlägges de allmänna domstolarna. Skulle emellertid, av ovan anförda konstitutionella eller av andra hänsyn, uppskov med sådan åtgärd beslutas, men likväl den planen vidhållas att genomföra ändring utan att avvakta den allmänna processreformen, torde det förtjäna förnyat övervägande om icke härvid en närmare anslutning till det i 1922 års betänkande i ämnet framlagda förslaget förtjänar företräde framför den i remissförslaget beträdda vägen.

Lagrådet har vidare framställt en del detaljanmärkningar mot förslaget. Bland annat yttrar lagrådet beträffande stadgandet i 6 § om *auditörerna* följande:

I förevarande paragraf åsyftas den skyldighet att vara rådgivare åt befälhavare vid utövande av den disciplinära bestraffningsrätten, som för närvarande åvilar auditör. Den rådgivande verksamhet i övrigt som nu ankommer å auditörerna och som enligt departementschefens uttalande jämväl skall uppdragas åt de nya rådgivarna är icke reglerad i strafflagen för krigsmakten och faller således icke inom paragrafens ram.

Departementschefen har i sitt anförande givit uttryck åt angelägenheten av att befälhavaren fullt ut använder sin disciplinära bestraffningsrätt. Endast i de fall då befälhavaren efter noggrann utredning och prövning funne att påföljden i det särskilda fallet ej borde stanna vid disciplinStraff eller att förseelsen i allt fall borde medföra sträng arrest eller att erforderlig utredning om brottets beskaffenhet eller den angivnes straffbarhet ej kunde vin-

nas, skall han hava att överlämna målet till krigsdomstolen. Departementschefen har ock uttalat den förmodan att den föreslagna reformen säkerligen komme att verka i den riktning att befälhavaren i mindre utsträckning än för närvarande hänsköte till domstol mål som kunde bestraffas disciplinärt samt framhållit önskvärdheten av att så bleve händelsen, och att framför allt mål ej bleve hänskjutna till domstol allenast på grund av bristfällig utredning. I vad departementschefen anført finner lagrådet sig kunna instämma. Men om den uppgift som lägges i befälhavarens hand således förutsättes bliva mera maktpåliggande än hittills, är det desto mera angeläget att den rättsbildade rådgivare i disciplinmål, som ställes till hans förfogande, både har erforderliga kvalifikationer och kan förväntas nedlägga tillräckligt av tid och intresse på sin befattning. En nödvändig förutsättning härför är att löneförmånerna icke tillmätas med alltför stor njugghet. Lagrådet anser denna synpunkt vara för den disciplinära rättsskipningen av den synnerliga betydelse, att det bort erinras därom.

Departementschefen anför i anledning av lagrådets berörda anmärkningar, bland annat:

Lagrådet har i sitt utlåtande funnit sig böra med hänsyn till konstitutionella betänkligheter avstyrka att det remitterade lagförslaget förelägges riksdagen. Vål har lagrådet ansett hinder icke möta mot att i kriminallags ordning vidtaga lagändring, varigenom inskränkning sker i den omfattning, i vilken jurisdiktion i militära mål utövas av specialdomstolar. Lagrådets erinran avser i stället det förhållandet, att i förslaget termen krigsdomstol tages i anspråk för att beteckna allmän domstol, när den har att handlägga militära mål med tillämpning av lagen om krigsdomstolar och rättegången därstädes jämte den nu föreslagna nya lagen. Denna anordning har lagrådet funnit ägnad att föranleda tveksamhet i fråga om innebörden av sådana grundlagsstadganden, vari uttrycket krigsdomstol jämväl förekommer. Å andra sidan har, vid prövning huruvida svårigheterna kunde undanröjas genom att förläna förslaget en annan läggning, lagrådet även mot det tidigare utkastet framställt åtskilliga anmärkningar av innebörd att ej heller den däri anvisade utvägen ledde till ett tillfredsställande resultat. — Även den teknik för reglering av det förevarande ämnet, som genom förslaget kommit till användning, har föranlett vissa allmänna erinringar från lagrådets sida av innebörd att tolkningssvårigheter kunde uppstå vid lagens tillämpning. De i detta hänseende anförda betänkligheterna har dock lagrådet funnit, om än allvarliga nog, måhända böra, i betraktande av att det gällde en mera provisorisk reglering, icke tillmätas avgörande vikt, därest det av rättsprincipiella eller statsfinansiella grunder ansåges angeläget att omedelbart vidtaga en reform, genom vilken den militära rättsskipningen i stort sett underlades de allmänna domstolarna.

Vad lagrådet sålunda anført har jag icke funnit utgöra tillräcklig anledning att underlåta tillstyrka det remitterade förslagets framläggande för riksdagen. Även i fråga om de konstitutionella betänkligheterna torde gälla vad

lagrådet i fråga om den i förslaget använda tekniken uttalat därom att de anförda betänkligheterna ej borde tillmätas avgörande vikt. Jag har för övrigt svårt att föreställa mig att tolkningssvårigheterna verkligen skulle bli va praktisk betydelse. Vad särskilt grundlagstolkningen beträffar torde, därest även riksdagen ansluter sig till den i remissprotokollet uttalade uppfattningen, ett ytterligare moment vinnas av beskaffenhet att kunna tjäna till ledning vid tolkningen av hithörande bestämmelser.

Att för undanröjande av de tolkningssvårigheter lagrådet befarat falla tillbaka på det tidigare utkastet och ej låta uttrycket krigsdomstol omfatta jämväl allmän domstol vid dess utövning av militär jurisdiktion synes icke vara lämpligt. I själva verket är det mycket svårt att undvara den sammanfattande beteckningen krigsdomstolar, då man — såsom i det remitterade förslaget skett — vid sidan om rådhusrätter och häradsrätter även i fredstid låter en särskild krigsrätt (vid kustflottan) äga bestånd. Därjämte bör erinras om det också av lagrådet påpekade förhållandet, att det remitterade förslagets ståndpunkt i denna del är ägnad att skapa bättre klarhet i vilken mån lagen om krigsdomstolar samt andra lagar och författningar fortfarande äga giltighet. Lagrådet uttalar i detta avseende att förslagets uttryckssätt, betraktat såsom ett rent terminologiskt grepp, har bestämda fördelar framför det i utkastet använda ur den synpunkten att det möjliggör en avfattning av lagen, som underlättar bedömandet av vad allmän domstol har att iakttaga vid handläggning av militära mål. Härtill kommer att det remitterade förslaget har företrädare även därutinnan att det, med min uppfattning i tolkningsfrågan, ej inverkar på tillämplighetsområdet för bestämmelserna i § 20 regeringsformen, i det att högsta domstolen intill dess grundlagen hinner ändras kommer att behålla de militära bisittarna i de militära målen, liksom ej heller någon förskjutning sker av gränsen mellan riksdagens båda ombudsmäns kompetensområden. Sistnämnda omständighet har av lagrådet framhållits såsom en förtjänst hos det remitterade förslaget i jämförelse med utkastet.

I detta sammanhang vill jag i anledning av lagrådets anmärkning därom, att i remissprotokollet ej anförts något positivt argument för bibehållandet av det militära inslaget i högsta domstolen sedan det avskaffats i de lägre instanserna, erinra om mitt i protokollet gjorda uttalande att, enär muntlig förhandling ej förekommer i högsta instansen, militärer ej kunna där tillkallas för att höras såsom sakkunniga. Denna omständighet har, då tidigare inom riksdagen varit fråga om avskaffande av de militära ledamöterna i högsta domstolen, anförts såsom grund för deras bibehållande (se första kammarens protokoll 1920 nr 52 s. 25). Emellertid har, på sätt av remissprotokollet framgår, min avsikt varit, att representationen för den militära sakkunskapen endast skulle äga bestånd intill dess ändring i § 20 regeringsformen kunde ske. De av lagrådet framställda erinringarna synas utgöra ett skäl, utöver dem som eljest tala för de militära ledamöternas uteslutande ur högsta domstolen, att redan för årets riksdag framlägga förslag till ändring av sagda lagrum i sådant syfte, och därigenom sätta riksdagen i stånd att samtidigt pröva jämväl denna fråga. Antager riksdagen ett grundlagsändringsförslag som utgår från

att uttrycket krigsdomstolar i § 20 regeringsformen har samma innebörd som enahanda uttryck i en samtidigt av riksdagen antagen allmän lag, håller jag för uteslutet, att vare sig högsta domstolen eller någon av riksdagens ombudsmän skulle kunna tänkas komma att giva sagda uttryck en annan tolkning. Efter en dylik såsom vilande antagen grundlagsändring bör alltså varje grund till farhåga för att genom nu ifrågavarande lagförslags antagande 'landets högsta domstol och riksdagens ombudsmän skulle ställas inför ömtåliga och svårlösta konstitutionella problem i fråga om former eller kompetensgränser för sin verksamhet', vara undanröjd. Att de militära bisittarna kvarbliva i högsta domstolen vid handläggning av de från krigsdomstolarna fullföljda målen tills grundlagsändringen hinner fastställas, medan de omedelbart försvinna ur de lägre instanserna, anser jag på förut anförda skäl icke innebära någon olägenhet.

Beträffande det av lagrådet gjorda påpekandet av angelägenheten att löneförmånerna för auditörerna ej tillmätas med alltför stor njugethet åberopar departementschefen, att denna synpunkt torde vara tillfredsställande tillgodosedd i det statförslag, som framlagts i propositionen nr 225. Slutligen anför departementschefen:

Förutom de av lagrådet framställda mera sakliga erinringarna mot förslagens detaljer ha jämväl en del anmärkningar av huvudsakligen formell natur av lagrådet framställts, vilka avsett undanröjandet av brister som enligt lagrådets mening skulle bli en följd av den teknik för reglering av det förevarande ämnet som genom förslaget kommit till användning. Härvid syftar lagrådet huvudsakligen på den ovisshet som skulle komma att uppstå om räckvidden av den hänvisning i fråga om rättegången i militära mål som i 2 § i förslaget gjorts till den nuvarande krigsdomstolslagen, en ovisshet som lagrådet förmenar skulle göra sig gällande även i andra fall än dem som vid detaljgranskningen särskilt framhållits. Visserligen har jag icke kunnat undgå att finna de svårigheter vid tolkningen härutinnan som lagrådet framhållit något överdrivna, och lagrådet har såsom förut påpekats jämväl uttalat att de i detta avseende anförda betänkligheterna måhända, i betraktande av att det gällde en mera provisorisk reglering, icke borde tillmätas avgörande vikt. Jag har likväl ansett angeläget att söka undanröja dessa svårigheter i den mån de med fog kunna tänkas uppstå. För sådant ändamål ha icke blott i de av lagrådet angivna fallen kompletterande och förtydligande bestämmelser intagits utan även, i samband därmed, ytterligare förtydliganden i vissa stadganden införts, så att numera fullständiga bestämmelser i förslaget givits såväl beträffande forumreglerna i militära mål som i fråga om ordningen för målens anhängiggörande, bestämmande av tid och plats för rättens sammanträden, erforderligt antal ledamöter för domförhet m. m. Därefter återstående föreskrifter i krigsdomstolslagen, vilka fortfarande skola vara tillämpliga på grund av hänvisningen i 2 § i förslaget, torde, ehuru ej alltför fåtaliga, dock icke med fog kunna påstås vålla större svårigheter vid tolkningen än de skulle gjort, om de i sin helhet intagits i den föreslagna lagen.

De betänkligheter lagrådet i konstitutionellt avseende uttalat mot det re- *Utskottet.*
mitterade lagförslaget anser utskottet vara förtjänta av beaktande.

Utskottet biträder de erinringar, lagrådet framställt mot förslaget därutinnan att innehållet av rättegångsreglerna för militära mål skulle hämtas från tre olika huvudkällor: den föreslagna lagen, lagen om krigsdomstolar m. m. och allmän straffprocesslag. Lagrådet har påpekat några av de brister, som den sålunda använda lagstiftningstekniken medfört. Dessa synas i det nu framlagda förslaget delvis vara avhjälpna, men såsom lagrådet betonat torde även andra sådana brister finnas, vilka få anses såsom oundvikliga konsekvenser av den föreslagna anordningen.

Vad lagrådet sålunda anmärkt gör det i och för sig synnerligen tveksamt, om det framlagda förslaget bör antagas. Härtill kommer emellertid, att utskottet i vissa andra hänseenden icke anser sig kunna godkänna de principer, varpå förslaget bygger.

Det torde vara självklart, att ett avskaffande av de nuvarande krigsdomstolarna icke bör ske under annan förutsättning än att rättssäkerheten med avseende å de militära målens handläggning och avgörande icke försämrats. Från denna synpunkt ger det framlagda förslaget anledning till allvarliga erinringar.

Enligt förslaget skola samtliga mål, som hittills handlagts av krigsrätterna, överflyttas till de allmänna domstolarna eller i vissa undantagsfall till särskild krigsrätt. Förslaget innebär däremot ingen ändring i fråga om den disciplinära bestraffningsrätt, som tillkommer befälhavare. Bland de mål, som handläggas av krigsdomstolarna, röra ett stort antal disciplinära förseelser, vilka normalt falla under befälhavarnas bedömande, men som av en eller annan anledning av dessa hänskjutas till krigsrätt, t. ex. därför att ersättningsanspråk framställts i målet eller den tilltalade nekar och vittnesförhör eller annan utredning erfordras för att få saken klarlagd. För närvarande torde finnas en tendens hos de militära befälhavarna att i tveksamma fall hänskjuta till krigsrätt även sådana militära mål, där ett avgörande i disciplinär väg möjligen kunde ifrågasättas. Denna tendens har säkerligen varit ägnad att stärka rättssäkerheten. Skulle de militära befälhavarna även efter krigsdomstolarnas avskaffande ej använda sin disciplinära bestraffningsrätt i större utsträckning än hittills, komme detta att leda till att en icke ringa del förseelser, tillhörande den grupp, som departementschefen kallar skolförseelser, skulle dragas inför de allmänna domstolarna. Även om detta icke skulle innebära ett försvagande av rättssäkerheten, skulle därav dock följa en allvarlig olägenhet. Detta synes departementschefen icke hava förbisett, men hänvisar till att krigsdomstolarnas avskaffande torde komma att leda till att befälhavarna i vidgad utsträckning begagna sig av den disciplinära bestraffningsrätt, som formellt tillkommer dem. Detta antagande är säkerligen riktigt, då befälhavarna troligen av omtanke om de underordnade skulle söka bespara dessa det obehag, som deras ställande inför allmän underrätt skulle för dem medföra. Om förslagets genomförande skulle leda till en ökad användning av den disciplinära bestraffningsrätten, skulle detta emellertid medföra

en avsevärd försämring av rättsvården. Utskottet kan icke undgå att i detta sammanhang erinra om de anmärkningar, som militieombudsmannen i ovan omnämnda framställning till Kungl. Maj:t gjort angående bristfälligheten av det material, varpå befälhavaren har att grunda sina avgöranden.

Den anmärkning, som utskottet i förevarande avseende riktat emot det framlagda förslaget, erhåller ökad betydelse genom det sätt, varpå auditörsinstitutionen i förslaget omgestaltats. Auditörsbefattningarna äro sålunda avsedda att bliva tämligen lågt avlönade sysslor, vilka i första hand skola innehavas, där rådhusrätt skall vara krigsdomstol, av ledamot i rätten och, där häradsrätt skall vara krigsdomstol, av biträdande domare eller sekreterare i domsagan. Lagrådet uttalar, att om den uppgift, som lägges i befälhavarens hand, förutsättes bliva mera maktpåliggande än hittills, det bör vara angeläget, att den rättbildade rådgivaren i disciplinmål, vilken ställes till befälhavarens förfogande, både har erforderliga kvalifikationer och kan förväntas nedlägga tillräckligt av tid och intresse på sin befattning. Utskottet vill understryka angelägenheten härav. Genom förstärkning av auditörsinstitutionen eller på annat sätt bör tillses, att befälhavarens disciplinära bestraffningsrätt utövas under fullt betryggande former. Vad sekreterarna angår må erinras, att sekreterartjänsterna äro avsedda att vara genomgångsplatser, som innehavas blott under förhållandevis kort tid. Det är därför att befara, att sekreterarna ofta icke skulle komma att äga tillräcklig erfarenhet angående militära förhållanden för att tillfredsställande kunna fullgöra auditörs åligganden. Beträffande ledamöterna i rådhusrätt kan det ifrågasättas, huruvida de skulle vara benägna att ställa sig till förfogande för detta uppdrag, som mången gång komme att verka starkt störande på deras övriga tjänsteåligganden.

Den gjorda granskningen av förslaget har bibragt utskottet den uppfattningen att frågan om krigsdomstolarnas avskaffande erbjuder stora svårigheter, som icke tillräckligt beaktats vid förslagets utarbetande, samt att deras undanröjande kräver en djupgående undersökning. Därest befälhavarens disciplinära bestraffningsrätt skall utökas, är det enligt utskottets mening en oeftergivlig fordran, att detta sker i sådan form, att man icke lämnar rum för en godtycklig prövning från befälhavarens sida. Huruvida överhuvud taget en sådan utökning kan ske utan risk för rättssäkerheten är ett allvarligt spörsmål, som måste noga övervägas. Prövningen av denna fråga sammanhänger nära med den av riksdagen begärda utredningen rörande möjligheten av en humanisering av strafflagen för krigsmakten.

Av vad sålunda anförts torde framgå, att utskottet icke kan tillstyrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Med hänsyn härtill anser sig utskottet icke böra ingå i detaljgranskning av förslaget och ej heller till behandling upp- taga det tveksamma spörsmålet, om ersättning bör tillerkännas de städer, som i anledning av reformen skulle åsamkas kostnader.

Utskottet får alltså hemställa,

a) att förevarande proposition icke måtte av riksdagen bifallas; samt

b) att ifrågavarande motioner I: 299, I: 311, I: 314, II: 468 och II: 519 måtte anses besvarade genom utskottets hemställan under a).

Stockholm den 22 maj 1933.

På första lagutskottets vägnar:

A. ÅKERMAN.

Vid detta ärendes behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Åkerman*, *Anderson* i Hägelåkra, *Klefbeck*, *Larson* i Lerdala, *Svenson* i Eskhult, *Bismark* och *Ehrnberg**; samt

från andra kammaren: herrar *Nilsson* i Antnäs, *Hedlund* i Östersund, *K. A. Westman*, fru *Östlund*, herr *Olsson* i Mellerud*, fröken *Wellin*, herrar *Björling* och *Johnsson* i Kalmar.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herrar *Åkerman*, *Klefbeck* och *Hedlund* i Östersund, fru *Östlund* samt herrar *Olsson* i Mellerud och *Johnsson* i Kalmar, vilka anfört:

Förevarande proposition avser att tillgodose ett gammalt demokratiskt krav, som senast framförts av riksdagen år 1932. I första lagutskottets då avgivna utlåtande framhölls med styrka önskvärdheten av att ifrågavarande undantagslagstiftning avskaffades, och påkallade utskottet utredning, huruvida och i vad mån en överflyttning å de allmänna domstolarna av mål, som hörde till krigsdomstolarnas upptagande, *redan under nuvarande rättegångssystem* kunde ske.

Vi ansluta oss helt till den uppfattningen, att en sådan överflyttning låter sig väl genomföra redan under det nuvarande rättegångssystemet. Och vi hålla före, att processreformen skulle väsentligen främjas om denna överflyttning snarast skedde, så att dess verkningar hunne överblickas innan den väntade nya processlagen framlägges.

Mot det föreslagna sättet för överflyttning av de militära målen till de allmänna domstolarna har emellertid av lagrådet framförts vissa betänkligheter ur konstitutionell och lagteknisk synpunkt, vilka även åberopats av utskottet.

Bihang till riksdagens protokoll 1933. 9 saml. 1 avd. Nr 51.

Härutinnan må först erinras, att lagrådets yttrande icke vänder sig mot den i propositionen uttalade meningen, att intet av de grundlagsstadganden som omförmåla krigsdomstolarna gör detta på ett sådant sätt, att dessa myndigheter kunna sägas vara av grundlag föreskrivna eller skyddade, så att de icke utan grundlagsändring kunna avskaffas. Lagrådets erinran i denna del avser i stället det förhållandet, att användningen i den föreslagna lagtexten av beteckningen krigsdomstolar jämväl på allmänna domstolar, som handlägga militära mål, skulle föranleda tvekan beträffande tolkningen av de grundlagsparagrafer, vari krigsdomstolar nämnas. Den anförda olägenheten kunna vi dock ej finna avsevärd och den torde för övrigt få anses uppvägas av de fördelar, som ur andra, jämväl av lagrådet framhållna synpunkter vinnas genom den i förslaget begagnade terminologien. Denna synes oss nämligen ägnad att i väsentlig grad undanröja de svårigheter, som befarats bliva en följd av den teknik, som först kommit till användning vid lagförslagets utarbetande. Genom den omarbetning förslaget i formellt avseende undergått efter granskningen i lagrådet torde ytterligare vara sört för att reglerna om rättegången i militära mål erhålla tillfredsställande tydlighet och fullständighet. För övrigt vilja vi framhålla, att även lagrådet uttalat, att de ur lagteknisk synpunkt framförda betänkligheterna måhända, i betraktande av att det gällde en mera provisorisk reglering, icke borde tillmätas avgörande vikt, därest det av rättsprincipiella eller statsfinansiella grunder anses angeläget att omedelbart vidtaga en reform, genom vilken den militära rättsskipningen i stort sett underlägges de allmänna domstolarna. Vi hava funnit det uppenbart att riksdagen, när den påkallat utredning om ifrågavarande reform, måste ha ansett sådana rättsprincipiella skäl föreligga, en uppfattning som vi för vår del alltjämt anse obetingat riktig.

Mot den närmare utformningen av förslaget har utskottet i främsta rummet anmärkt, att förslaget med avseende å disciplinmålen skulle giva anledning till allvarliga erinringar. Utskottet betecknar som en allvarlig olägenhet att under viss förutsättning en icke ringa del disciplinförseelser skulle komma att dragas inför de allmänna domstolarna. Det torde visserligen vara en under alla förhållanden oundviklig följd av de särskilda krigsdomstolarnas avskaffande, att i viss utsträckning s. k. skolförseelser bliva underkastade allmän domstols bedömande, nämligen i sådana fall då målet av en eller annan orsak är av mera svårutredd beskaffenhet eller en ersättningsfråga samtidigt föreligger. Ofta torde ett måls överlämnande till domstol föranledas av att den tilltalade ej vidgår vad som lägges honom till last. Det torde emellertid knappast kunna antagas att handläggningen av dylika mål inför allmän domstol skulle tilldraga sig en för den tilltalade menlig uppmärksamhet eller att denne genom inställelsen skulle tillskyndas ett oförtjänt lidande. Det stora antalet vid de allmänna domstolarna redan nu förekommande bagatellmål pläga ju icke väcka synnerligt intresse hos allmänheten. I detta avseende kunna vi för övrigt hänvisa till vad första lagutskottet vid 1920 års riksdag yttrade i anledning av då väckta motioner rörande krigsdomstolarnas avskaffande, nämligen att »det i vida kretsar och allmänt bland de värnpliktiga själva i allt fall

betraktas såsom en given fördel, att en av värnpliktig under tiden för hans tjänstgöring begången förseelse handlägges av allmän domstol och ej av en särskild militär domstol, där de rent militära synpunkterna befaras skola, till nackdel för rättsskipningen, göra sig starkare gällande än i en allmän domstol».

Då utskottet vidare befarar att en avsevärd försämring av rättsvården skulle kunna föranledas därav att de militära befälhavarna, om förslaget bifölles, skulle bliva benägna att i vidgad utsträckning begagna sig av sin disciplinära bestraffningsrätt, torde däremot i första hand böra erinras, att de enligt strafflagen för krigsmakten gällande bestämmelser om villkoren för hänskjutande av disciplinmål till domstol, i vilka bestämmelser någon ändring ej nu ifrågasatts, uppenbarligen lägga hinder i vägen för en utveckling i praxis i den antydda riktningen av sådan omfattning att rättssäkerheten därigenom kunde äventyras. De av militieombudsmannen påtalade bristfälligheter, som vidlåda förfarandet i disciplinmål, kunna enligt vår mening här icke åberopas, då en förbättring i de anmärkta förhållandena kan åvägabringas genom ändring av den i administrativ väg utfärdade militära bestraffningsförordningen. Enligt vad upplysts har jämväl inom justitiedepartementet utkast uppgjorts till författningsändringar, avsedda att i allt väsentligt avhjälpa de nämnda bristerna. För övrigt vilja vi påpeka, att antalet disciplinmål överhuvud borde kunna avsevärt nedbringas om militärbefälet vid manskapets fostran anlade mera civila synpunkter och alltmer tillägnade sig den anda, som lägger mindre vikt vid ett mekaniskt tillämpande av disciplinära föreskrifter. I enlighet med en sådan utveckling, som för övrigt redan nu kan spåras på vissa håll, torde även vederbörande befälhavare ofta, i stället för att tillgripa disciplinstraff, kunna låta bero vid tillrättavisning. De nu i allmänhet tillämpade disciplinstraffen torde åtminstone för de värnpliktigas del, vilka endast för kort tid iklädas vapenrocken och kanske ej alltid kunna tillägna sig den militära uppfattningen av disciplinförseelserna, med fog kunna sägas ha en verkan helt motsatt den åsyftade.

Utskottet gör även gällande att auditörsinstitutionen enligt förslaget skulle erhållit en mindre tillfredsställande gestaltning. Vad först beträffar alla de fall, då enligt förslaget till auditör skulle komma att förordnas ledamot vid rådhusrätt, är det uppenbart att förslaget i förhållande till gällande bestämmelser, som icke garantera att auditören är domare, innebär en betydande förbättring. Ifrågavarande befattningshavare torde även få anses vara de bästa som överhuvud för uppgifterna stå till buds, och någon anledning till farhåga för att de icke skulle vara benägna att ställa sig till förfogande för uppdraget torde i betraktande av de numera i propositionen nr 225 föreslagna avlöningsförmånerna icke föreligga. Anmärkningen har emellertid särskilt riktats mot att sekreterare vid häradsrätt i de undantagsfall, då sådan underrätt skulle vara krigsdomstol, kunde tänkas bli förordnad till auditör. Utskottet har därvid påpekat, att sekreterarbefattningarna åtminstone för närvarande äro avsedda att vara genomgångsplatser för dem som ämna fortsätta i överrätt. Detta må vara sant, men avsikten är likväl att deras förordnanden skola bli av

ganska lång varaktighet. Den kompetens de efter fullbordade studier förvärvat genom flerårig tjänstgöring i domsaga och hovrätt torde även vara fullt tillräcklig för fullgörande av de jämförelsevis enkla uppgifter som skulle ankomma på dem i egenskap av auditörer.

På grund av det anförda och då vi icke funnit anledning till erinran mot förslaget i övrigt, få vi hemställa,

att förevarande proposition måtte av riksdagen bifallas.